

Stockholms Stadsmissions Barn- och Ungdomsrapport 2015

Tänk på vilka vi är
och vad som hänt oss.
Hur vi kom till Sverige
och vad vi har varit
med om under flykten.
På alla tjejer som blev
våldtagna, jag vet ingen
som inte blev det.

Jag vill klara mitt liv
i Sverige, men vad händer efter
att jag fyllt 21?

Tema: Ensamkommande flyktingbarn

Omslagets citat är ett före detta ensamkommande flyktingbarns råd till de som bestämmer.

Samtliga bilder i inlagan är från Stockholms Stadsmissions PUT-boende för ensamkommande och Träningsboende för unga.

INNEHÅLL

Förord	4
Sammanfattning	5
Inledning	6
En uppväxt präglad av sociala riskfaktorer	7
Stockholms Stadsmissions verksamheter för barn och unga	19
Längtan efter ett bättre liv – ensamkommande barn och unga i Sverige	23
Avslutning och diskussion	34
Rekommendationer	36
Referenser	37
Bilaga	39

FÖRORD

När det offentliga samhällets resurser och insatser inte räcker till finns Stockholms Stadsmission till hands som ett nödvändigt komplement. Som idéburen aktör når vi människor som offentliga myndigheter och institutioner inte når eller rent juridiskt ansvarar för.

Vår utgångspunkt är att alla människor har rätt till nya livschanser. Organisationens viktigaste uppgift är därför att hjälpa människor, som är eller riskerar att bli marginaliserade, att utifrån den enskilda personens förutsättningar bygga upp en tro på den egna förmågan och återta makten över sitt liv.

I över 160 år har en stor del av Stockholms Stadsmissions verksamhet ägnats åt att ge stöd och hjälp till barn och unga. En grundläggande del av detta arbete har varit vår skolverksamhet, eftersom skolan är den enskilt viktigaste faktorn för att skapa förutsättningar för ett bra liv. I våra skolor strävar vi därför efter att ge varje elev de verktyg hen behöver för att kunna bygga ett eget liv präglad av ett livslångt lärande.

Stockholms Stadsmission vet att inte alla barn och unga får med sig dessa verktyg in i vuxenlivet. I vår barn- och ungdomsverksamhet möter vi många barn och unga som varken har kunskaper om vilka möjligheter de har att förbättra sitt eget liv eller vilket stöd och hjälp de kan få på vägen.

Dessa kunskapsbrister är särskilt tydliga i storstädernas socioekonomiskt utsatta stadsdelar, där många barn inte ges tillräckliga möjligheter att kompensera för de riskfaktorer som de utsätts för under barndomen i form av exempelvis fattigdom, otrygghet, bristande utbildning och hälsa. Stockholms Stadsmission vill verka för att fler barn och unga får möjligheten att skapa det liv de själva vill ha. Därför verkar vi i och bygger ut vår barn- och ungdomsverksamhet i socioekonomiskt utsatta stadsdelar.

Det här är den tredje årliga ungdomsrapporten som Stockholms Stadsmission ger ut. I år har vi valt temat ensamkommande flyktingbarn. Under 2015 beräknas 12 000 ensamkommande barn och unga söka asyl i Sverige. Många av dem kommer att få stanna. En viktig samhällsuppgift är därför att skapa så goda förutsättningar som möjligt att möta dessa barn och ungas behov av en trygg uppväxt.

Stockholms Stadsmission hoppas att vår rapport både kan beskriva och synliggöra de riskfaktorer som kan komma att påverka barn och unga under deras uppväxt, men även peka på den positiva utveckling som också sker.

Fil dr i sociologi Live Stretmo på Göteborgs universitet har under rapportproduktionen läst och lämnat synpunkter på manus, allt i syfte att säkerställa skildringens överensstämmelse med aktuell forskning. Ansvaret för rapporten och dess innehåll vilar dock ytterst på Stockholms Stadsmission.

Marika Markovits
Direktor Stockholms Stadsmission

SAMMANFATTNING

Barnkonventionen är klar och tydlig: barnets bästa ska komma i främsta rummet vid alla beslut som rör barn. När det gäller barnets ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter ska staten utnyttja det yttersta av sina resurser.

Men i dag ger inte samhället i form av stat, kommun och landsting alla barn och unga det stöd och hjälp som de behöver. Särskilt tydligt är detta i storstädernas socio-ekonomiskt utsatta stadsdelar, där inte alla barn och unga ges tillräckliga förutsättningar för att utveckla sin fulla potential.

I rapporten redovisas statistik som visar att det finns stora skillnader mellan stadsdelarna trots att utgångsläget, exempelvis i form av låg förvärvsfrekvens, högt uttag av försörjningsstöd och låg behörighet till gymnasieskolan, är likartat. Skillnader i utfall har flera och komplexa orsaker men resultaten visar tydligt att samhället kan göra mer för att varje barn ska få en så bra uppväxt som möjligt om man drar lärdom av de stadsdelar som vänder utvecklingen till det bättre.

Den viktigaste faktorn för att utjämna den ekonomiska och sociala utsattheten är skolan. Att skolan blir bättre på att klara sitt kompensatoriska uppdrag är därför viktigt för alla barn såväl i dagsläget som i ett livslångt perspektiv.

Men det finns också grupper av barn och unga som behöver extra mycket hjälp. Barn som växer upp i familjer som upp-bär långvarigt försörjningsstöd har sämre livschanser än andra barn och unga. Trots att riskerna är väl kända får inte denna grupp tillräckligt stöd och hjälp att kompensera för sämre hälsa och bristande skolresultat. Det behövs fler riktade och tidiga insatser.

En annan grupp som behöver mer stöd och hjälp är gruppen ensamkommande barn och unga. Trots att de ensamkommande blir allt fler saknas viktiga kunskaper om vilka de är och vad de har för behov av stöd och hjälp under sin första tid i Sverige. Det har bland annat resulterat i att det finns flera allvarliga brister i mottagandet av de barn och unga som söker en bättre framtid i Sverige.

I dag finns exempelvis ingen myndighet eller organisation som har huvudansvaret för att ensamkommande barn och unga ska få ett så bra mottagande som möjligt. Allas ansvar blir lätt inte någons. Särskilt tydligt är detta i frågan om de hundratals barn och unga som varje år avviker/försvinner. Eftersom ingen har ett tydligt och klart ansvar för att barnen ska återfinnas sker i normalfallet i princip inga efterforskningar.

I dag ska varje ensamkommande barn och ungdom få en god man eller en särskilt förordnad vårdnadshavare som ska agera i vårdnadshavarens ställe. De har bland annat till uppgift att se till att de ensamkommande får de bidrag de har rätt till, att de får börja i skolan och får tillgång till den hälso-, sjuk- och tandvård som de behöver. Men de ensamkommande kan inte räkna med att de får tillgång till dessa rättigheter, då enskilda gode män och särskilt förordnade vårdnadshavare inte gör vad de ska. Systemet som det är utformat i dag är inte rättssäkert och bör därför reformeras.

Stockholms Stadsmission har låtit undersökningsföretaget Ipsos intervjua överförmyndare i landets tre största storstadsområden om deras erfarenheter av systemet med gode män och särskilt förordnade vårdnadshavare. Resultatet visar att överförmyndarna, som utövar tillsyn över de gode männens och särskilt förordnade vårdnadshavarnas arbete, till viss del uttrycker kritik mot själva systemet. De är dock i stort sett nöjda med sina egna insatser, trots att det finns uppenbara brister.

- Flera överförmyndare anmärker på att det finns för många aktörer som ansvarar för de ensamkommande barnen och ungdomarna, vilket gör det svårt att få samarbetet och samverkan kring dem att fungera som det är tänkt.

- En dryg fjärdedel av överförmyndarna anser att systemet för gode män och särskilt utsedda vårdnadshavare fungerar dåligt. Missnöjet med systemet är mer utbrett i Storgöteborg än i Storstockholm och Stormalmö.

- Drygt två tredjedelar av överförmyndarna anser att de gode männen och särskilt förordnade vårdnadshavarna i stor utsträckning har den kompetens som behövs för jobbet. Hälften av överförmyndarna erbjuder återkommande kompetensutveckling.

- Trots att det finns goda indikationer på att överförmyndarna skulle behöva skärpa sin tillsyn har endast 29 procent av de svarande överförmyndarna över huvud taget ingripit mot bristande arbete under 2014. Av svaren att döma är det främst administrativa brister, som att redovisningskrav inte uppfyllts och att gode män upprepade gånger missat möten med myndigheter, som fått överförmyndarna att ingripa och i vissa fall välja att entlediga den gode mannen från sitt uppdrag. Brister i själva arbetet med de ensamkommande, exempelvis personkonflikter, nämns inte som ett skäl att ingripa.

- Behovet av att rekrytera nya gode män är stort. I undersökningen uppger sju av tio överförmyndare att de behövde rekrytera fler gode män under 2014. Drygt åtta av tio överförmyndare anser sig ha rekryterat tillräckligt många gode män. Nästan hälften av överförmyndarna uppger att det blivit lättare eller mycket lättare att rekrytera gode män de senaste tre åren.

INLEDNING

Syftet med Barn- och Ungdomsrapporten är att återkommande sammanställa fakta och statistik om barn och unga och de sociala riskfaktorer de utsätts för under uppväxten.

Stockholms Stadsmission, likt andra som arbetar med barn och unga, vet att dessa riskfaktorer är vanligare i socioekonomiskt utsatta stadsdelar. Samhällets kompensatoriska roll, att se till att alla barn får liknande livschanser, fungerar också sämre i dessa stadsdelar. Barn och unga faller mellan stolarna i högre grad. Samtidigt är skillnaderna mellan de socioekonomiskt utsatta stadsdelarna stora. Trots att man på pappret kan ha liknande förutsättningar skiljer sig de faktiska möjligheterna åt. Dessa skillnader är värda att betona eftersom de visar på möjligheterna till förbättring, även i de fall utgångsläget inte är det bästa. Genom att jämföra förort med förort ökar också pressen på politiker och tjänstemän att lära från de goda exemplen och agera utifrån dem.

Barn- och Ungdomsrapporten består av två delar. I den första delen ges en aktuell bild av barns och ungas uppväxtvillkor i de mest socioekonomiskt utsatta stadsdelarna i landets tre största storstadsregioner: Stockholm, Göteborg och Malmö. Det statistiska urvalet utgår från Statistiska Centralbyråns (SCBs) statistik.

Vi har valt att redovisa statistik från socioekonomiskt utsatta stadsdelar i våra tre största storstadsområden: Stockholm, Göteborg och Malmö. De stadsdelar vi valt ut ingår i SCBs statistik över de så kallade LUA-områdena och Urban 15-områdena, som präglas av låg förvärvsfrekvens, högt uttag av försörjningsstöd och låg behörighet till gymnasieskolan.¹

I Stockholmsområdet har vi valt Husby, Rinkeby, Skärholmen, Tensta, Alby, Fittja, Hallunda-Norsborg, Flemingsberg, Vårby Gård, Fisksätra, Hovsjö och Ronna. I Göteborg har vi valt Gårdsten, Norra Biskopsgården, Hjällbo och Bergsjön och i Malmö Fosie, Hyllie, Rosengård och Södra Innerstaden.

I den andra delen av rapporten ges plats för ett tema som beslutas utifrån en aktuell och angelägen samhällsutmaning, som Stockholms Stadsmission identifierat utifrån de behov vi möter i vår egen verksamhet. I år är temat ensamkommande barn och unga. En del av faktaunderlaget till denna del av rapporten är baserat på Stockholms Stadsmissions egen erfarenhet av att starta och driva ett hem för ensamkommande. I övrigt bygger underlaget på tillgänglig forskning och fakta. Vi har också gett undersökningsföretaget Ipsos i uppdrag att undersöka hur väl systemet med gode män och särskilt utsedda vårdnadshavare fungerar i Storstockholms-, Storgöteborgs- och Stormalmöområdet².

1. LUA är en förkortning för lokala utvecklingsavtal. Mellan 1999 och 2011 var dessa avtal en del av regeringens urbana utvecklingsarbete. Avtalen slöts mellan 15 kommuner och regeringen och reglerade parternas gemensamma åtagande för sociala insatser på bostadsområdesnivå i 38 stadsdelar. 2012 upphörde LUA-avtalen att gälla då det urbana utvecklingsarbetet i stället inriktades på kunskapsstöd. Numera omfattas 15 stadsdelar i nio kommuner av regeringens urbana utvecklingsarbete, kallat Urban 15. SCB tar fram statistik för både LUA- och Urban 15-områdena.

2. Storstockholm omfattar kommunerna: Botkyrka, Danderyd, Ekerö, Haninge, Huddinge, Järfälla, Lidingö, Nacka, Norrtälje, Nykvarn, Nynäshamn, Salem, Sigtuna, Sollentuna, Solna, Stockholm, Sundbyberg, Södertälje, Tyresö, Täby, Upplands-Bro, Upplands Väsby, Vallentuna, Vaxholm, Värmdö och Österåker. Storgöteborg omfattar kommunerna: Ale, Alingsås, Göteborg, Härryda, Kungsbacka, Kungälv, Lerum, Lilla Edet, Mölndal, Partille, Stenungsund, Tjörn och Öckerö. Stormalmö omfattar kommunerna: Burlöv, Eslöv, Höör, Kävlinge, Lomma, Lund, Malmö, Skurup, Staffanstorps, Svedala, Trelleborg och Vellinge.

EN UPPVÄXT PRÄGLAD AV SOCIALA RISKFAKTORER

I Sverige finns cirka tre miljoner barn och unga i åldrarna 0–25 år.

Källa: SCB

Barn och unga³ från hela Stockholmsområdet söker hjälp hos Stockholms Stadsmission. Sociala problem är inte begränsade till vissa delar av samhället. De finns i alla stadsdelar, i alla inkomstkikt och i alla sorters familjer. Den gemensamma faktorn bland barn som hamnar i ett utanförskap är att de har svårt att få sina behov och rättigheter tillgodosedda enligt FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen). Det kan exempelvis handla om att de växer upp i en familj med bristande ekonomiska resurser, att de har någon form av funktionsnedsättning, att de har bristande hälsa, boende eller utbildning. De bakomliggande faktorerna samverkar och förstärker ofta effekten.⁴

Problemen kan vara under kortare eller längre perioder och består av faktorer som var och en går att påverka. Tidiga och effektiva insatser är därför viktiga för att barnen ska kunna kompensera för en sämre start i livet. Det är också viktigt att komma ihåg att det heller inte alltid är givet att ett barn befinner sig i ett socialt utanförskap även då ett antal objektiva riskfaktorer är uppfyllda. Det avgörande är hur barnen själva uppfattar sin situation och delaktighet i samhället.⁵

Hushållsekonomin betydelse för uppväxten

Varje barn har, enligt FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen), rätt till social trygghet och till den levnadsstandard som krävs för att barnet ska kunna utvecklas fysiskt, psykiskt, andligt, moraliskt och socialt. Det är barnens föräldrar som har huvudansvaret för att säkerställa dessa rättigheter. Men även staten har ett ansvar, bland annat genom att se till att barnen omfattas av en socialförsäkring och se till att barnen vid behov ska ha rätt till materiellt bistånd exempelvis i form av mat, kläder och bostäder.⁶

Varje barn har rätt till skälig levnadsstandard.

(Artikel 27 barnkonventionen)

I ett internationellt perspektiv har svenska barn det bra. Det är mycket ovanligt att svenska barn exempelvis saknar tre mål mat om dagen, nya kläder, passande skor, böcker, leksaker eller andra nödvändiga saker.⁷ Sverige har efter Finland den näst lägsta andelen barn som lever i materiellt fattiga hushåll⁸ i hela EU⁹.

Även om andelen materiellt fattiga är lägre i Sverige än i andra länder finns det fortfarande barn och unga som växer upp i hem utan tillräckliga ekonomiska resurser. Avsaknaden av dessa resurser kan leda till att barn inte har möjlighet att leva ett fullvärdigt socialt liv. Att växa upp i fattigdom begränsar möjligheterna till utbildning, god hälsa, fritidsaktiviteter och senare även till etablering i arbets- och vuxenlivet. Det är exempelvis vanligare att barn som växer upp i fattiga hushåll är trångboddade. De rapporterar dessutom oftare än andra barn att de känner sig otrygga i sina bostadsområden.

3 Enligt barnkonventionens första artikel ska varje individ under 18 år räknas som barn. 18-årsgränsen återfinns också i den svenska socialtjänstlagen (2001:453). Någon motsvarande definition av ungdom eller unga finns inte i lag eller förordning. Begreppet ungdom varierar efter sammanhang där både början och slutet är flytande. Åldersspannet rör sig från cirka 13 till 30 år. Enligt den nationella ungdomspolitikens, som bestäms av regering och riksdag och som är styrande för all statlig verksamhet, definieras ungdomar som alla individer mellan 13 och 25 år. Många kommuner och landsting definierar dock ungdom eller unga vuxna som tiden mellan 18 och 25. Det är också denna definition av ungdom som kommer att användas i denna rapport om inte ett annat åldersspann anges.

4 Pålsson David, Wiklund Stefan, Ungas röster om socialt utanförskap i Sverige, rapport (2012), Unicef, s. 8,

<http://www.scribd.com/doc/110980900/Jag-ar-bara-15-ar-men-ibland-kanns-det-redan-som-att-det-ar-kort-Ungas-rosterom-socialt-utanforskap-i-Sverige>

5 Pålsson David, Wiklund Stefan, Ungas röster om socialt utanförskap i Sverige, rapport (2012), Unicef, s. 8,

<http://www.scribd.com/doc/110980900/Jag-ar-bara-15-ar-men-ibland-kanns-det-redan-som-att-det-ar-kort-Ungas-rosterom-socialt-utanforskap-i-Sverige>

6 Dessa rättigheter uttrycks framför allt i barnkonventionens 26 och 27 artikel,

<http://www.regeringen.se/contentassets/8caaeabf49834f16aa52df2108837b2d/fns-konvention-om-barnets-rattigheter-so-199020>

7 Barns och ungas hälsa, vård och omsorg 2013, rapport (2013), Socialstyrelsen, s.126,

<http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/19016/2013-3-15.pdf>

8 Hushåll som på minst fyra av nio av följande punkter saknar möjlighet: att möta oförutsedda utgifter, att åka på en veckas semesterresa, att betala skulder (till exempel bostadslån eller hyra), att äta kött, kyckling eller fisk varannan dag, att ha det varmt hemma, att ha tvättmaskin, färg-tv, telefon eller bil.

9 Eurostat, procentuell andel barn som växer upp i materiellt fattiga hushåll 2013.

Barnfattigdomen varierar kraftigt mellan Sveriges län och kommuner, men också mellan våra storstadsområden. Malmö är den kommun där barnfattigdomen är störst. Mellan 1991 och 2012 ökade barnfattigdomen¹⁰ i staden från 25 till 32 procent.¹¹ Göteborg går åt motsatt håll, där minskade barnfattigdomen under 1991 till 2012 från 20 till 17 procent. Även i Stockholm minskade fattigdomen bland barn från 21 till 13 procent.¹² Det finns dock inte ett tillräckligt underlag för att vare sig kunna förklara ökningen i Malmö eller minskningen i Stockholm.¹³

Familjers ekonomiska situation ser också olika ut beroende på familjens sammansättning, föräldrarnas utbildningsnivå och vistelsetid i Sverige. Stockholms Stadsmission möter många familjer med ensamstående föräldrar och familjer där båda föräldrarna är utrikes födda som inte får ekonomin att gå ihop. Stadsmissionens erfarenheter stöds av forskning som visar att fattigdomen bland barn till ensamstående föräldrar och utrikes födda föräldrar är vanligare än bland andra grupper av barn. Det kan till stor del förklaras av att dessa föräldrar har en svagare position på arbetsmarknaden. Barnfattigdomen har blivit alltmer koncentrerad till familjer där det inte finns någon förvärvsarbetande förälder.¹⁴

Barn med utländsk bakgrund har sämre materiella resurser*

Barn med eget rum

Utländsk bakgrund 71 procent
Svensk bakgrund 96 procent

Barn med egen dator

Utländsk bakgrund 65 procent
Svensk bakgrund 74 procent

Barn med egen mobil

Utländsk bakgrund 94 procent
Svensk bakgrund 97 procent

Barn som inte har råd att följa med kompisar

Utländsk bakgrund 26 procent
Svensk bakgrund 18 procent

Barn med egen cykel

Utländsk bakgrund 77 procent
Svensk bakgrund 91 procent

Barn som inte har råd att köpa något som kompisar har

Utländsk bakgrund 33 procent
Svensk bakgrund 32 procent

Källa: SCB Barn-ULF

* Barns (10-18 år) ekonomi och materiella resurser år 2012-2013. Till barn med utländsk bakgrund räknas de som själva är födda utomlands eller är födda i Sverige med två utrikesfödda föräldrar.

Barn till utrikesfödda föräldrar

Fattigdomen, oavsett hur man mäter den, är mycket högre bland barn till utrikes födda föräldrar än bland barn vars föräldrar är födda i Sverige. Jämfört med barn vars föräldrar är födda i Sverige är andelen barn som lever i hushåll med låg inkomststandard¹⁵ ungefär tio gånger högre bland barn med två utrikes födda föräldrar. Det kan finnas flera orsaker till detta. En trolig orsak är att gruppen med utrikes födda föräldrar består av en ganska stor andel relativt nyanlända invandrare, som är en av de grupper som har svårast att etablera sig på arbetsmarknaden. Svårigheterna att etablera sig beror till stor del på konjunkturen vid ankomsten till Sverige. Men även ursprunget har betydelse. Invandrare från övriga Norden och Västeuropa löper betydligt lägre risk att hamna utanför arbetsmarknaden än övriga utrikesfödda.¹⁶

Över tid tenderar situationen att förbättras för många barn.

Ju längre en invandrargrupp har funnits i Sverige, desto högre är graden av egenförsörjning.¹⁷ När fattigdomsnivåerna bland de barn som bott i Sverige i minst tio år specialstuderas framträder en markant lägre fattigdomsnivå.¹⁸ Tio år är dock en mycket lång tid i ett barns liv och den ekonomiska utsattheten under denna tid kan få livslånga konsekvenser.

Sammantaget är bilden av fattigdomen bland barn till utrikes födda föräldrar mörk. Andelen som lever i fattigdom är mycket högre än bland barn totalt. I likhet med barnfattigdomen i stort har dock den absoluta fattigdomen minskat över tid. Andelen barn i familjer med två utrikes födda föräldrar med låg inkomststandard har dock mer än halverats, från nära 50 procent under de ekonomiska krisåren i mitten av 1990-talet, till cirka 20 procent år 2010.¹⁹

10. Med barnfattigdom avses här andelen barn i familjer som har låg inkomststandard och/eller försörjningsstöd.

11. Barnfattigdom i Sverige, Årsrapport 2014, Rädda barnen, s. 29,

http://www.raddabarnen.se/Documents/vad-vi-gor/sverige/samhallets-ansvar/barnfattigdom/rb_fattigdom_2014_klar2_webb_.pdf

12. Barnfattigdom i Sverige, Årsrapport 2014, Rädda barnen, s. 29,

http://www.raddabarnen.se/Documents/vad-vi-gor/sverige/samhallets-ansvar/barnfattigdom/rb_fattigdom_2014_klar2_webb_.pdf

13. Barnfattigdom i Sverige, Årsrapport 2014, Rädda barnen, s. 29,

http://www.raddabarnen.se/Documents/vad-vi-gor/sverige/samhallets-ansvar/barnfattigdom/rb_fattigdom_2014_klar2_webb_.pdf

14. Barns och ungas hälsa, vård och omsorg 2013, rapport, Socialstyrelsen, s.7 och 126 f,

<http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/19016/2013-3-15.pdf>

15. Låg inkomststandard är ett mått på materiell/absolut fattigdom, det vill säga att hushållsinkomsterna inte räcker till att betala för boende och de nödvändigaste levnadsomkostnaderna. Måttet låg inkomststandard tar hänsyn till antalet barn och vuxna i hushållet samt barnens ålder och varierar därför mellan olika familjer. SCB har beräknat gränserna för låg inkomststandard för två olika familjer boende i en mellanstor stad med fler än 75 000 invånare för år 2011. För att en familj med två vuxna och två barn på tre och tio år skulle ha en låg inkomststandard skulle deras disponibla inkomst understiga 19 822 kronor per månad. För en ensamstående förälder med ett barn på sju år gick gränsen för låg inkomststandard vid 12 880 kronor per månad.

20. Ekonomisk utsatthet och välfärd bland barn och deras familjer 1968-2010, underlagsrapport till "Barns och ungas hälsa, vård och omsorg 2013", s. 20 f, <http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/19103/2013-5-36.pdf>

16. Social rapport 2010, rapport (2010), Socialstyrelsen, s. 12, <http://www.socialstyrelsen.se/lists/artikelkatalog/attachments/17957/2010-3-11.pdf>

17. Social rapport 2010, rapport (2010), Socialstyrelsen, s. 12, <http://www.socialstyrelsen.se/lists/artikelkatalog/attachments/17957/2010-3-11.pdf>

18. Ekonomisk utsatthet och välfärd bland barn och deras familjer 1968-2010, underlagsrapport till "Barns och ungas hälsa, vård och omsorg 2013", rapport (2013), Socialstyrelsen, s. 22 f, <http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/19103/2013-5-36.pdf>

19. Ekonomisk utsatthet och välfärd bland barn och deras familjer 1968-2010, underlagsrapport till "Barns och ungas hälsa, vård och omsorg 2013", rapport (2013), Socialstyrelsen, s. 22, <http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/19103/2013-5-36.pdf>

Barn till ensamstående föräldrar

Även bland barn till ensamstående föräldrar är barnfattigdomen vanligare. Låg inkomststandard var cirka två till tre gånger högre bland barn till ensamstående föräldrar än bland barn till sammanboende, under perioden 1991–2010. Den ekonomiska utsattheten i hushåll med ensamstående föräldrar är särskilt utbredd bland de yngsta barnen. År 2010 levde vart femte barn till ensamstående mellan 0 och 6 år i ett fattigt hushåll, motsvarande siffra för barn över sex år var cirka vart tionde barn. En trolig förklaring till detta är att gruppen ensamstående föräldrar med små barn i högre utsträckning består av yngre mödrar, med en svagare etablering på arbetsmarknaden och med mindre kvalificerade jobb. I likhet med barn med utrikes födda föräldrar kan den ekonomiska utsattheten minska med tiden för barn med ensamstående föräldrar. Den vanligaste orsaken till att familjen får förbättrad ekonomi är att föräldern blir sammanboende med någon annan. Genomsnittstiden som ensamstående förälder är ungefär två och ett halvt år.²⁰

Långvarigt försörjningsstöd

Ekonomisk utsatthet utgör grunden för ett socialt utanförskap, som kan beskrivas som ett utvidgat fattigdomsbegrepp. Det sociala utanförskapet hör ofta samman med en rad andra problem som arbetslöshet, fysisk eller psykisk ohälsa eller missbruk bland vuxna. Barn som lever i socialt utanförskap löper också högre risk att som vuxna bland annat drabbas av fysisk och psykisk ohälsa, fattigdom och arbetslöshet.²¹ Det finns därför en rad samhällsfunktioner som syftar till att motverka den ekonomiska utsattheten, till exempel barn- och bostadsbidrag, utvecklad barnomsorg och en hög bostadsstandard. Det ekonomiska biståndet/försörjningsstödet²² är välfärdssamhällets yttersta skyddsnät, som används när behovet av försörjning inte kan tillgodoses på något annat sätt.

Försörjningsstödet ses som ett tillfälligt ekonomiskt stöd och beräknas utifrån varje hushålls behov. Försörjningsstödet är uppdelat i två delar. Den ena delen består av den så kallade riksnormen, den andra av övriga skäliga levnadskostnader som utgifter för boende, hushållsel och arbetsresor.²³

Riksnormen som fastställs av regeringen inför varje nytt kalenderår är beräknad utifrån att den ska ge en skälig levnadsnivå för den som får försörjningsstöd under en kort tid. Riksnormen ska exempelvis täcka kostnader för livsmedel, kläder, fritid och förbrukningsvaror. Riksnormen är inte densamma för alla hushåll.

Då den beräknas tas hänsyn till hur många personer som finns i hushållet, om de vuxna är ensamstående eller sammanboende, vilken ålder eventuella barn eller skolungdomar har och om de åter lunch hemma.²⁴ Riksnormen för en ensamstående person uppgår under 2015 till 3 880 kronor per månad. För en ensamstående förälder med två barn, en treåring och en sjuåring, uppgår riksnormen till 8 400 kronor i månaden.

Försörjningsstödet är tänkt att ge ett tillfälligt ekonomiskt stöd. Men för en del bidragstagare blir behovet av försörjningsstöd långvarigt, det vill säga att bidraget ges under minst tio månader under ett år.²⁵ Långvarigt och återkommande försörjningsstöd innebär dock att barn utsätts för högre risker för en sämre barndom, vilket även kan få återverkningar i vuxenlivet. Det finns exempelvis starka samband mellan barn som växer upp i familjer med återkommande ekonomiskt bistånd och låga meritvärden i grundskolan. Barnen har också lägre sannolikhet att klara gymnasiet. Sannolikheten är högre att dessa barn vid 22 års ålder står helt utanför systemen och risken att de själva kommer att uppbära försörjningsstöd ökar med 70 procent. Barn till föräldrar som uppbär försörjningsstöd har dessutom sämre hälsa i barndomen och har höga risker för ogynnsam psykosocial utveckling.²⁶

Trots att det finns en hög risk för livslånga konsekvenser tycks barnperspektivet saknas i nästan alla bedömningar om försörjningsstöd. I en fallstudie omfattande tre socialförvaltningar och 100 ärenden hade en barnkonsekvensanalys endast genomförts i sex av 100 fall och endast vid en av de tre förvaltningarna. Studien visade också att handläggarna sällan samtalade med eller om barnet inför beslut.²⁷

20 Ekonomisk utsatthet och välfärd bland barn och deras familjer 1968–2010, underlagsrapport till *Barn och ungas hälsa, vård och omsorg 2013*, rapport (2013), Socialstyrelsen, s. 20 f, <http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/19103/2013-5-36.pdf>

21 Pålsson David, Wiklund Stefan, Ungas röster om socialt utanförskap i Sverige, rapport (2012), Unicef, s. 8, <http://www.scribd.com/doc/110980900/Jag-ar-bara-15-ar-men-ibland-kanns-det-redan-som-att-det-ar-kort-Ungas-rosterom-socialt-utanforskap-i-Sverige>

22 Tidigare socialbidrag.

23 Socialstyrelsens information om försörjningsstöd, <http://www.socialstyrelsen.se/hittarattmyndighet/ekonomisktbistand/forsorjningsstod>

24 Socialstyrelsens information om riksnormen, <http://www.socialstyrelsen.se/ekonomisktbistand/riksnormen>

25 *Barn och ungas hälsa, vård och omsorg 2013*, rapport (2013), Socialstyrelsen, s. 129, <http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/19016/2013-3-15.pdf>

Riksdagsmotion Vänsterpartiet 2013/14:So616.

26 Sjögren Anna, Svaleryd Helena, Nitlott i barndomen – familjebakgrund, hälsa, utbildning och socialbidragstagande bland unga vuxna, Rapport 2011:5, IFAU (2011), <http://www.ifau.se/Upload/pdf/se/2011/r11-05-Nitlott-i-barndomenfamiljebakgrund-halsa-utbildning-och-socialbidragstagande-bland-unga-vuxna.pdf>; Malmö stad, Riktlinjer för handläggning av försörjningsstöd och ekonomiskt bistånd för livsföring i övrigt, http://www.malmo.se/download/18.1d68919c1431f1e2a9636e7/1389365268757/Riktlinjer+for+handlaggning+av+forsorjningsstod+och+ekonomiskt+bistand_Malmo+stad.pdf

27 Beaktande av barnperspektiv vid handläggning av ekonomiskt bistånd – En fallstudie av tre socialförvaltningar, rapport (2015), Socialstyrelsen, s. 7 <http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/19699/2015-1-46.pdf>

Stora skillnader i behovet av långvarigt försörjningsstöd*

Genomsnitt i riket, 1,3 procent

Stockholmsområdet

- Rinkeby, 3,9 procent
- Hovsjö, 3,5 procent
- Ronna, 3,2 procent
- Tensta, 3,1 procent
- Värby, 2,5 procent
- Husby, 2 procent
- Flemingsberg, 1,2 procent
- Skärholmen
(ej inrapporterat i tabellerna för 2013)
- Fisksätra
(ej inrapporterat i tabellerna för 2013)
- Fittja
(ej inrapporterat i tabellerna för 2013)
- Hallunda-Norsborg
(ej inrapporterat i tabellerna för 2013)
- Alby
(ej inrapporterat i tabellerna för 2013)

Göteborg

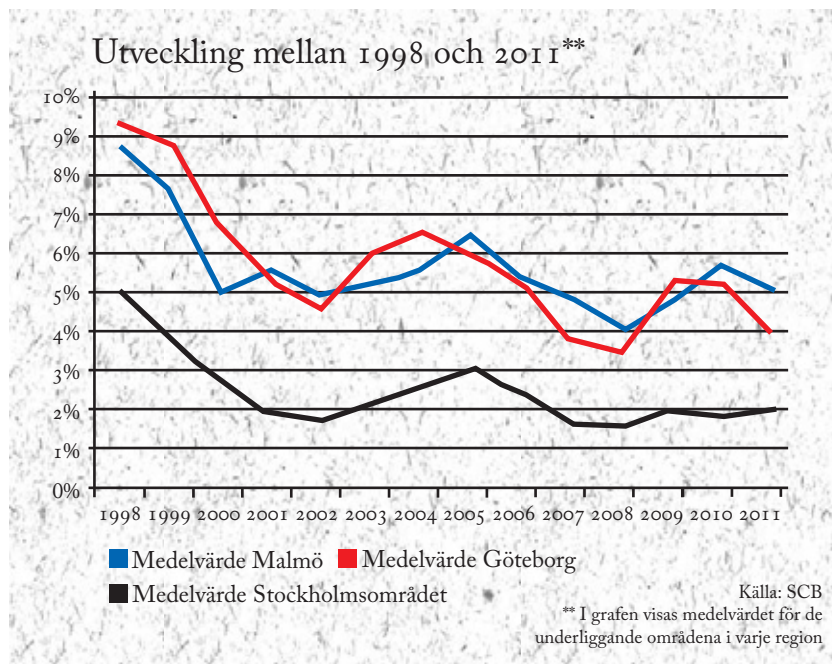
- Bergsjön, 7,9 procent
- Norra Biskopsgården, 6,8 procent
- Hjällbo, 5,7 procent
- Gärdsten, 3,2 procent

Malmö

- Herrgården
(ej inrapporterat i tabellerna för 2013)
- Södra Sofielund
(ej inrapporterat i tabellerna för 2013)
- Fosie
(ej inrapporterat i tabellerna för 2013)
- Hyllie
(ej inrapporterat i tabellerna för 2013)

Källa: SCB

* Personer 20–24 år som under 2013 har haft försörjningsstöd minst tio månader och som varken haft arbetslöshetsersättning, aktivitetsstöd, sjukpenning, rehabiliteringspenning eller sjuk- och aktivitetsersättning.

Andelen långvariga biståndsmottagare är störst i storstadslänen.²⁸ I storstädernas socioekonomiskt utsatta bostadsområden finns särskilt många mottagare av långvarigt försörjningsstöd. Det finns dock stora skillnader både mellan stadsdelarna och mellan Stockholm och Göteborg, så som tabellen till vänster visar. En stadsdel i Stockholmsområdet, Flemingsberg, hamnar om än knappt under riksnittet för långvarigt försörjningsstöd under 2013.

Det saknas helt uppgifter för Malmö och delar av Stockholmsområdet för 2013. Över tid har dock andelen mottagare av långvarigt försörjningsstöd varit högre varit högre i Malmö och Göteborg än i Stockholm. En förklaring till detta kan vara att arbetsutbudet är större i Stockholmsområdet än i Göteborg och Malmö. Behovet av långvarigt försörjningsstöd har minskat betydligt sedan slutet av 1990-talet, vilket sammanfaller med minskningen av den absoluta/ materiella fattigdomen i riket.

Arbetslöshet förhindrar steget in i vuxenvärlden

Att få sitt första arbete och kunna försörja sig är en förutsättning för att kunna bli vuxen. En vanlig ingång till arbetsmarknaden utgörs av tidsbegränsade anställningar. Under 2014 hade 56 procent av de anställda 16–24-åringarna någon form av tidsbegränsad anställning. Det vanligaste är att vara anställd per timma, ha ett vikariat eller att kallas in vid behov.²⁹

Men unga har i dag betydligt svårare att komma in på arbetsmarknaden än vad tidigare generationer hade. Trösklarna att ta sig in på arbetsmarknaden har helt enkelt blivit högre i takt med att de okvalificerade arbetena blivit färre.

Risken att bli arbetslös hör ihop med längden på utbildningen. Ju kortare utbildning en ung person har desto högre är sannolikheten för arbetslöshet. Unga som saknar gymnasieexamen är en av de grupper som har svårast att ta sig in på arbetsmarknaden.

28 Barns och ungas hälsa, vård och omsorg 2013, rapport (2013), Socialstyrelsen, s. 129,

<http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/19016/2013-3-15.pdf> f;Riksdagsmotion Vänsterpartiet 2013/14:So616

29 Tidsbegränsade anställningar – en vanlig ingång till arbete, artikel (2015), Statistiska Centralbyrån, <http://www.scb.se/sv/Hitta-statistik/Statistik-efteramne/Arbetsmarknad/Arbetskraftsundersokningar/Arbetskraftsundersokningarna-AKU/23265/23272/Behallare-for-Press/385694/>

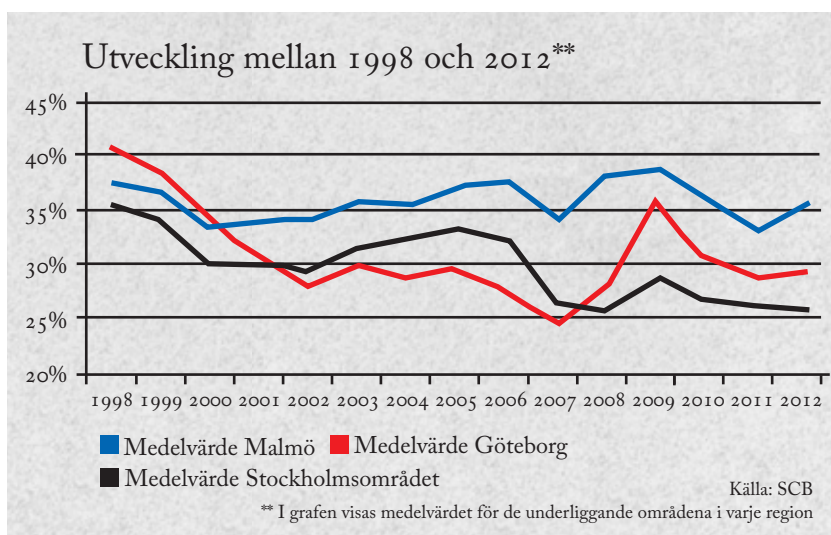
Unga som fastnar på vägen till vuxenlivet

En växande grupp unga befinner sig varken i arbete eller studier (UVAS). År 2011 var andelen unga som varken studerade eller arbetade närmare 9 procent, vilket motsvarar 112 100 unga.³⁰

Utmärkande för UVAS är att både de unga och deras föräldrar har lägre utbildning. De bor dessutom i högre utsträckning i socialt utsatta stadsdelar än unga som arbetar eller studerar. Många av dem fastnar i ett socialt utanförskap redan innan de tagit steget in i vuxenlivet. År 2000 uppgick antalet unga mellan 16 och 25 år som varken studerade eller arbetade till cirka 80 000.³¹ Året därpå hade gruppen minskat till omkring hälften. Åren därefter skedde en svag minskning av gruppen. Efter tio år (år 2010) då personerna i gruppen blivit 26–35 år befann sig fortfarande en tredjedel (cirka 27 000) i samma situation. 10 000 av dem hade inte arbetat eller studerat en enda gång under de gångna tio åren.³²

Andelen unga (20–25 år) som varken studerar eller arbetar ligger över riksnittet i samtliga socioekonomiskt utsatta stadsdelar som jämförs i denna rapport (se tabell nedan). Andelen UVAS har dock minskat över tid (1998–2012) i samtliga tre storstadsområden. Nedgången har varit minst i Malmö. Den största nedgången har skett i Göteborg, som 1998 hade den högsta andelen unga UVAS jämfört med Stockholm och Malmö. Nedgången i Göteborg har dock inte varit konstant. Mellan 2007 och 2009 skedde en kraftig ökning av unga som varken studerar eller arbetar. Under 2009 skedde ett nytt trendbrott då andelen åter började minska. Från och med 2011 har kurvan börjat plana ut. Lägst andel unga utan arbete eller studier finns i Stockholmsområdet. Inte heller här har nedgången varit konstant. Men sedan 2009 har andelen stadigt minskat.

Statistiken visar att andelen unga som varken arbetar eller studerar i socioekonomiskt utsatta stadsdelar är oroväckande hög. Men statistiken visar också att det går att påverka denna grupp unga. Kunskaperna om denna grupp är dock bristfälliga. Det är därför oklart vilka åtgärder och stöd som är effektivast för att minska andelen unga som varken arbetar eller studerar.

Bostadsorten avgör vad de unga gör – andelen unga som varken arbetar eller studerar varierar stort *

Genomsnitt i riket 16,8 procent

Stockholmsområdet

- Rinkeby, 28,4 procent
- Alby, 26,2 procent
- Hovsjö, 26,2 procent
- Tensta, 26,2 procent
- Värby, 25,3 procent
- Hallunda-Norsborg, 23,6 procent
- Husby, 23,5 procent
- Fisksätra, 23,4 procent
- Skärholmen, 22 procent
- Ronna, 21 procent
- Fittja, 20,2 procent
- Flemingsberg, 17,2 procent

Göteborg

- Hjällbo, 28,5 procent
- Gärdsten, 28,1 procent
- Bergsjön, 25,8 procent
- Norra Biskopsgården, 25,7 procent

Malmö

- Herrgården, 42,2 procent
- Hyllie, 33 procent
- Fosie, 32,8 procent
- Södra Sofielund, 27,6 procent

Källa: SCB
*Andel av 20–25 åringarna som varken förvärvsarbetade eller studerade år 2013

30 Analysmodell för gruppen unga som varken arbetar eller studerar, Temagruppen unga i arbetslivet, <http://www.temaunga.se/uvas>

31 Det kan finnas felkällor i denna siffra. En del av de unga kan exempelvis ha befunnit sig utomlands för arbete eller studier, vilket inte registreras i svenska register. Dessa unga har då antagits tillhöra gruppen UVAS.

32 Niknami Susan, Schröder Lena, Bakom siffrorna – unga som varken arbetade eller studerade 2000–2010, rapport (2014), s.7, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, <http://temaunga.se/sites/default/files/Rapporter/bakomsiffrornawebb.pdf>

Den etniska segregationen är omfattande – en klar majoritet av barnen och ungdomarna har utländsk bakgrund*

Genomsnitt i riket 19,5 procent

Stockholmsområdet

Hovsjö, 89,6 procent

- Husby, 87,3 procent
- Fittja, 87,2 procent
- Tensta, 86,7 procent
- Rinkeby, 85,9 procent
- Skärholmen, 81,7 procent
- Ronna, 80,6 procent
- Alby, 78,9 procent
- Värby, 77,8 procent
- Flemingsberg, 74,8 procent
- Hallunda-Norsborg, 74,6 procent
- Fisksätra, 71,6 procent

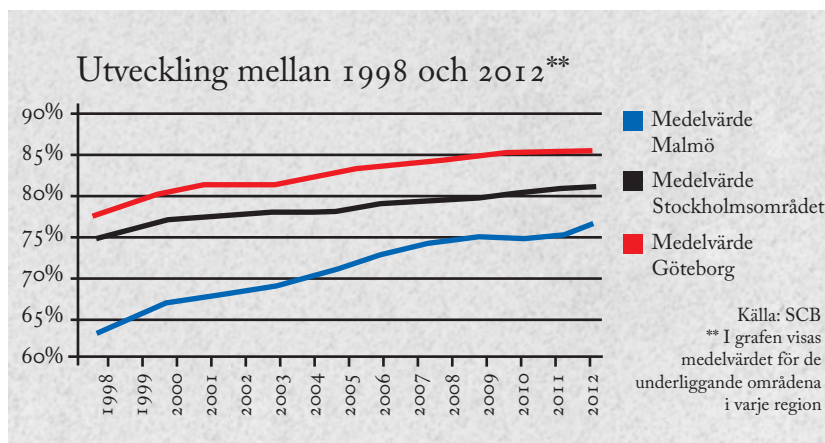
Göteborg

- Hjällbo, 88,1 procent
- Gårdsten, 87,8 procent
- Norra Biskopsgården, 86,7 procent
- Bergsjön, 83,7 procent

Malmö

- Herrgården, 92,1 procent
- Fosie, 77,6 procent
- Hyllie, 73,4 procent
- Södra Sofielund, 70 procent

Källa: SCB
*Andel barn 0–19 år med utländsk bakgrund 2014

Bostadens betydelse för uppväxten

Trångboddhet, otrygghet i bostadsområdet och skolor som inte håller måttet är faktorer som har stor betydelse för uppväxten. Men för att familjer själva ska kunna välja hur och var man vill bo krävs dels att det finns ett utbud av tillgängliga bostäder, dels att familjerna har tillräckligt med ekonomiska resurser för att kunna välja en tillräckligt stor bostad för sina behov. I dag saknar många familjer både valmöjligheter och resurser.

I många kommuner, särskilt i storstadsområdena, har bostadsbristen bidragit till en tilltagande bostadssegregation, som blir allt tydligare i takt med att de ekonomiska och utbildningsmässiga skillnaderna mellan olika bostadsområdens invånare blir större. I en delrapport, som utfördes inom ramen för Urban 15-områdena³³ konstaterade Boverket 2013 att det socioekonomiska utanförskapet sammanfaller med de minst attraktiva bostadsområdena. Boverket fann också att det råder stor osäkerhet kring hur boendesegregationen ska kunna motverkas i de berörda bostadsområdena.³⁴

Många bostadsområden blir också mer etniskt segregerade. Etnisk segregation innebär att människor med liknande etnisk bakgrund bor i samma områden i högre utsträckning än vad de skulle ha gjort om de slumpmässigt hade fördelats i landet.³⁵ Det finns sedan flera år en tydlig koppling mellan etnisk och ekonomisk segregation i storstadsregionerna. I de mycket resurssvaga stadsdelarna bor numera huvudsakligen fattiga, ”synliga invandrargrupper”.^{36,37}

Etnisk segregering behöver inte i sig vara negativt. Invandrare från samma geografiska region har länge sökt sig till samma bostadsområden. Närhet till landsmän kan även ha vissa positiva effekter från en arbetsmarknadssynpunkt, eftersom man kan få tillgång till brett nätverk som underlättar inträdet på arbetsmarknaden.³⁸ Det viktiga är att man själv väljer att bo kvar. Om det saknas valmöjligheter att flytta någon annanstans kan i stället känslan av utanförskap öka.³⁹

33 De så kallade Urban 15-områdena består av 15 stadsdelar i nio kommuner och är en del av regeringens urbana utvecklingsarbete. Det statistiska underlaget i denna rapport är delvis baserat på fakta från Urban 15-områdena.

34 Urbant utvecklingsarbete – delrapportering av regeringsuppdrag, rapport 2013:6, Boverket, <http://www.boverket.se/globalassets/publikationer/dokument/2013/urbant-utvecklingsarbete-med-bilagor.pdf>

35 Segregation, Migrationsinfo.se, (Fores), <http://www.migrationsinfo.se/valfard/boende/segregation/>

36 Inom segregationsforskningen används begreppet ”synliga invandrargrupper” för att beteckna invandrargrupper vars utseende, beteende, klädsel, vanor, seder och bruk, religiösa sedvänjor eller sätt att tala kan uppfattas som främmande av majoritetsbefolkningen.

37 Social rapport 2010, rapport, Socialstyrelsen (2010), s.12 f, <http://www.socialstyrelsen.se/lists/artikelkatalog/attachments/17957/2010-3-11.pdf>

38 Effekter av boendesegregation, Migrationsinfo.se, (Fores), <http://www.migrationsinfo.se/valfard/boende/segregation/effekter-av-boendesegregation>

39 Social rapport 2010, rapport, Socialstyrelsen (2010), s.12 f, <http://www.socialstyrelsen.se/lists/artikelkatalog/attachments/17957/2010-3-11.pdf>

I Sverige förstärks den etniska segregationen ofta av ett socialt utanförskap, vilket resulterar i trångboddhet, långvarigt bidragsberoende och svag förankring på arbetsmarknaden, som begränsar familjers handlingsutrymme, försvårar integration och etablering både för vuxna och för uppväxande generationer.⁴⁰

Detta kan förstärkas av att det i alla bostadsområden finns sociala attityder och samspel mellan människor som i förlängningen kan påverka vilka möjligheter invånarna får i livet – så kallade grannskapseffekter. En arbetslös eller sjukskriven person har till exempel svårare att komma tillbaka i arbete om många i grannskapet också är arbetslösa eller sjukskrivna.⁴¹

Jämfört med unga från resursstarka grannskap, som domineras av Sverigefödd befolkning, finns en ökad risk för unga som växer upp i grannskap med en större koncentration av resurssvaga grupper och synliga invandrare att bli lagförda för brott, bli arbetslösa, få ekonomiskt bistånd eller få en lägre utbildningsnivå. Dessa risker minskar dock kraftigt om man i det individuella fallet exempelvis tar hänsyn till familjens sociala situation eller vilken skola barnen går i.⁴²

Andelen barn med utländsk bakgrund mellan 0 och 19 år är i majoritet i samtliga stadsdelar som ingår i denna rapport. Även över tid har andelen barn med utländsk bakgrund⁴³ ökat i samtliga storstadsområden. I Göteborg är andelen barn med utländsk bakgrund sammantaget högre än i Malmö och Stockholm. Malmö visar upp en intressant paradox. Av de stadsdelar som jämförs i den här rapporten bor under 2014 flest barn med utländsk bakgrund i stadsdelen Herrgården i Rosengård (92,1 procent), men sammantaget är andelen barn med utländsk bakgrund lägre i Malmö än i Göteborg och Stockholm. Även i Stockholm bor många barn med utländsk bakgrund även om skillnaderna mellan stadsdelarna är stora. År 2014 skiljer det nästan 20 procentenheter mellan den stadsdel (Fisksåtra) som har lägst andel barn med utländsk bakgrund och den stadsdel (Hovsjö) som har högst andel.

Otrygghetens betydelse för uppväxten

När man inte vågar gå ut och leka, gå till eller från skolan om man inte har sällskap av någon annan eller delta i vissa aktiviteter begränsas livet. Förtroendet för samhället urholkas och den som får problem vet inte alltid vem den ska vända sig till då polis och andra myndigheter inte utgör ett självklart alternativ. I vissa socialt utsatta stadsdelar upplevs det som att det är kriminella nätverk som upprätthåller lag och ordning. För en del unga blir de kriminella nätverken en väg in i vuxenvärlden.

Invånarna i socioekonomiskt utsatta områden tenderar att vara mer otrygga än den övriga befolkningen. Brottsförebyggande rådet (Brå) har särskilt undersökt förhållandena i de så kallade Urban 15-områdena⁴⁴. De utgörs av 15 socioekonomiskt utsatta stadsdelar⁴⁵ som utmärks av ett särskilt brett utanförskap med låg förvärvsfrekvens, högt uttag av försörjningsstöd och låg behörighet till gymnasieskolan.⁴⁶

Undersökningen indikerar att det är vanligare att bli utsatt för brott i dessa stadsdelar än i de kommuner de ingår i. Känslan av otrygghet är mer utbredd. 2013 uppgav nästan hälften (49 procent) av de boende i de stadsdelar som ingår i Urban 15, att de känner sig otrygga när de går ut ensamma sent på kvällen. Endast 17 procent av invånarna i samma län och 21 procent i de kommuner som Urban 15-områdena ligger i är lika otrygga.⁴⁷

I Urban 15-områdena är det också vanligare att otryggheten är så stor att man upplever att den påverkar livskvaliteten i sådan grad att man ofta väljer annan väg eller annat färdssätt, avstår från aktiviteter som att träffa någon, ta en promenad eller att gå på bio till följd av sin otrygghet. För perioden 2007–2013 uppgav i genomsnitt 21 procent av de boende i Urban 15-områdena att otryggheten påverkat livskvaliteten mot 12 procent i samma kommuner, 10 procent i samma län och 9 procent i övriga landet.⁴⁸

40 Nordström Skans Oskar och Åslund Olof, Etnisk segregation i storstäderna – bostadsområden, arbetsplatser, skolor och familjebildning 1985–2006, rapport 2010-4, IFAU s. 84 <http://www.ifau.se/Upload/pdf/se/2010/r10-04-Etnisk-segregation-istorstäderna.pdf>

41 Följder av segregation och dess dynamik, artikel (2011), Brottsförebyggandet rådet (Brå),

<http://www.bra.se/bra/nytt-franbra/arkiv/nyheter/2011-11-03-foljder-av-segregation-och-dess-dynamik.html>

42 Social rapport 2010, rapport, Socialstyrelsen (2010), s. 13, <http://www.socialstyrelsen.se/lists/artikelkatalog/attachments/17957/2010-3-11.pdf>

43 I definitionen barn med utländsk bakgrund ingår barn som är födda utomlands eller är födda i Sverige med två utrikesfödda föräldrar.

44 De så kallade Urban 15-områdena består av 15 stadsdelar i nio kommuner och är en del av regeringens urbana utvecklingsarbete. Det statistiska underlaget i denna rapport är delvis baserat på fakta från Urban 15-områdena.

45 I Urban 15 ingår följande områden: Rinkeby (Stockholm), Tensta (Stockholm), Hovsjö (Södertälje), Ronna (Södertälje), Araby (Växjö), Herrgården (Malmö), Södra Sofielund (Malmö), Centrum o Öster (Landskrona), Gamlegården (Kristianstad), Bergsjön (Göteborg), Gårdsten (Göteborg), Hjällbo (Göteborg), Norra Biskopsgården (Göteborg), Kronogården (Trollhättan), Hässleholmen (Borås).

46 Brottsstatistik och resultat från NTU i URBAN15-områden, Anmälda brott 2013 och resultat från den Nationella trygghetsundersökningen 2007–2013 i län, kommuner och stadsdelar som omfattas av det urbana utvecklingsarbetet, redovisning (2014), Brottsförebyggande rådet, http://www.bra.se/download/18.12caa4f91440b31239f3037/1396256033332/URBAN15_2014-03-31.pdf

47 Brottsstatistik och resultat från NTU i URBAN15-områden, Anmälda brott 2013 och resultat från den Nationella trygghetsundersökningen 2007–2013 i län, kommuner och stadsdelar som omfattas av det urbana utvecklingsarbetet, redovisning (2014), Brottsförebyggande rådet, s. 10f, http://www.bra.se/download/18.12caa4f91440b31239f3037/1396256033332/URBAN15_2014-03-31.pdf

48 Brottsstatistik och resultat från NTU i URBAN15-områden, Anmälda brott 2013 och resultat från den Nationella trygghetsundersökningen 2007–2013 i län, kommuner och stadsdelar som omfattas av det urbana utvecklingsarbetet, redovisning (2014), Brottsförebyggande rådet, s. 10f, http://www.bra.se/download/18.12caa4f91440b31239f3037/1396256033332/URBAN15_2014-03-31.pdf

– Jag har slutat att gå ut på kvällarna. Jag sitter hellre hemma.

Alex, 16 år, från Biskopsgården i Göteborg intervjuas i Dagens Nyheter.
Källa: DN, 150320

Det finns skäl för denna otrygghet. Samtliga Urban 15-områden finns med på Rikskriminalpolisens nationella översikt av kriminella nätverk med stor påverkan i lokalsamhället.⁴⁹ I översikten pekas 55 områden runt om i Sverige ut. Områdena finns i sammanlagt 22 städer, både i större och mindre, i mellersta och södra delarna av Sverige.⁵⁰

De kriminella gängens genomslag i områdena är knutet till den sociala kontexten snarare än till viljan hos de kriminella att ta makten och kontrollen över lokalsamhället. De kriminellas etablering är inte strukturerad, utan gängen är snarare löst sammansatta nätverk med bred förankring i ungdomsmiljön.

De kriminella gängens yngre skikt är mindre komplex och består ofta av narkotikaförsäljning, stölder och inbrott.⁵¹ De yngre kriminella beskrivs växa in i gängen snarare än aktivt rekryteras. Gängens makt över lokalsamhällena manifesteras ofta öppet.⁵²

I översikten konstateras bland annat att det förekommer öppen narkotikahandling, kriminella uppgörelser som yttrar sig i grova våldsytringar på allmän plats, olika former av utpressning och otillåten påverkan. Utåtagerande missnöje mot samhället är vanligt förekommande bland de kriminella i områdena. Samtliga brott syftar till att manifesteras offentligt kriminell makt. Tillsammans med aktiva påtryckningar mot lokalsamhället i form av hot, våldshandlingar och utpressning påminns övriga boende i området ständigt om vad de kriminella aktörerna är kapabla till.

Det finns en rädsla i dessa områden som bland annat tar sig uttryck i att det är svårt att utreda brott och få de boende att delta i brottsutredningar/rättsprocesser mot de kriminella i området.⁵³

Enligt Brå är det också mindre vanligt att boende i Urban 15-områdena har ett stort förtroende för polisen. Under 2007–2013 hade 48 till 56 procent av de boende mycket eller ganska stort förtroende för polisens sätt att bedriva sitt arbete, jämfört med 57–65 procent i Urban 15-kommunerna/länen och i övriga landet.⁵⁴

Dessa siffror bekräftas av den nationella översikten. Polisen har svårt att arbeta i stadsdelarna och i flera fall har polisen inte kunnat fullgöra sina uppgifter. Än värre är att boende kan uppfatta det som att polisen tappat kontrollen och att det är de kriminella som styr områdena.⁵⁵

Polisen konstaterar att det behövs en långsiktig polisiär närvaro eventuellt kombinerat med punktinsatser som narkotikabekämpning för att återvinna de boendes förtroende.⁵⁶

Boende har också efterfrågat mer synlighet av polisen. De vill att polisen inte enbart dyker upp i samband med att brott begås och att de poliser som arbetar i områdena inte ska utgöras av de mest nyutbildade och oerfarna.

49 En nationell översikt av kriminella nätverk med stor påverkan i lokalsamhället, rapport (2014), Rikskriminalpolisen underrättelsesektionen, <https://polisen.se/Global/www%20och%20Intrapolis/Rapporterutredningar/01%20Polisen%20nationellt/Ovriga%20rapporterutredningar/Kriminella%20natverk%20med%20stor%20paverkan%20i%20lokalsamhallet%20Sekretesspr%2014.pdf>

50 En nationell översikt av kriminella nätverk med stor påverkan i lokalsamhället, rapport (2014), Rikskriminalpolisen, underrättelsesektionen, s. 8, <https://polisen.se/Aktuellt/Rapporter-och-publikationer/Rapporter/Publicerat---Nationellt/Ovriga-rapporterutredningar/Kriminella-natverk-med-stor-paverkan-i-lokalsamhallet/>

51 Till yngre kriminella räknar polisen personer upp till 22 år.

52 En nationell översikt av kriminella nätverk med stor påverkan i lokalsamhället, rapport (2014), Rikskriminalpolisen, underrättelsesektionen, s. 10, <https://polisen.se/Global/www%20och%20Intrapolis/Rapporterutredningar/01%20Polisen%20nationellt/Ovriga%20rapporterutredningar/Kriminella%20natverk%20med%20stor%20paverkan%20i%20lokalsamhallet%20Sekretesspr%2014.pdf>

53 En nationell översikt av kriminella nätverk med stor påverkan i lokalsamhället, rapport (2014), Rikskriminalpolisen, underrättelsesektionen, s. 11 ff, <https://polisen.se/Global/www%20och%20Intrapolis/Rapporterutredningar/01%20Polisen%20nationellt/Ovriga%20rapporterutredningar/Kriminella%20natverk%20med%20stor%20paverkan%20i%20lokalsamhallet%20Sekretesspr%2014.pdf>

54 Brottsstatistik och resultat från NTU i URBAN15-områden, Anmälda brott 2013 och resultat från den Nationella trygghetsundersökningen 2007–2013 i län, kommuner och stadsdelar som omfattas av det urbana utvecklingsarbetet, redovisning (2014), Brottsförebyggande rådet, s. 10f, http://www.bra.se/download/18.12caa4f91440b31239f3037/1396256033332/URBAN15_2014-03-31.pdf

55 En nationell översikt av kriminella nätverk med stor påverkan i lokalsamhället, rapport (2014), Rikskriminalpolisen, underrättelsesektionen, s. 13ff, <https://polisen.se/Global/www%20och%20Intrapolis/Rapporterutredningar/01%20Polisen%20nationellt/Ovriga%20rapporterutredningar/Kriminella%20natverk%20med%20stor%20paverkan%20i%20lokalsamhallet%20Sekretesspr%2014.pdf>

56 En nationell översikt av kriminella nätverk med stor påverkan i lokalsamhället, rapport (2014), Rikskriminalpolisen, underrättelsesektionen, s. 16, <https://polisen.se/Global/www%20och%20Intrapolis/Rapporterutredningar/01%20Polisen%20nationellt/Ovriga%20rapporterutredningar/Kriminella%20natverk%20med%20stor%20paverkan%20i%20lokalsamhallet%20Sekretesspr%2014.pdf>

Hälsans betydelse under uppväxten

Att barn och unga uppnår bästa möjliga hälsa är angeläget av flera anledningar. Hälsan under barndomen har exempelvis stor betydelse för skolresultat och risken att bli bidragsberoende som vuxen. De hälsorisker som barn utsätts för tidigt i livet kan alltså komma att påverka deras hälsa långt fram i livet. Den framtida folkhälsoutvecklingen är således i hög grad beroende av att barn och unga tillförsäkras en så god hälsa, så goda levnadsvanor och levnadsförhållanden som möjligt under uppväxten.

Konventionsstaterna erkänner barnets rätt att åtnjuta bästa uppnåeliga hälsa och rätt till sjukvård och rehabilitering. Konventionsstaterna skall sträva efter att säkerställa att inget barn är berövat sin rätt att ha tillgång till sådan hälso- och sjukvård [...].

(Artikel 24 barnkonventionen)

Hälsomässigt tillhör de svenska barnen de mest gynnade i världen. Mödra- och barnvårdscentraler, skolhälsovården och tillgång till barn- och ungdomspsykiatrisk rådgivning och behandling har bidragit till att skydda, förebygga ohälsa och främja hälsa. De har också bidragit till att utjämna de hälsomässiga skillnaderna mellan olika grupper av barn och unga. Fortfarande finns dock grupper av barn och unga som faller mellan stolarna, som av olika skäl inte får tillgång till den medicinska vård eller tandvård som de skulle behöva och har rätt till. Barnhälsovården är exempelvis duktig på att fånga upp barn med medicinska problem, men de brister i att identifiera barn som far illa och agera i dessa fall.⁵⁷ Inom varje åldersgrupp av barn finns dessutom stora hälsoskillnader som går att hänföra till föräldrarnas socioekonomiska status. Föräldrarnas levnadssituation och hälsa speglar ofta barnens.⁵⁸

En särskilt utsatt grupp är barn vars föräldrar är beroende av ekonomiskt bistånd/försörjningsstöd. I dag når inte den generella hälsovården och det förebyggande arbetet fram till dessa barn i tillräcklig utsträckning. Barn till föräldrar som är beroende av försörjningsstöd löper exempelvis 131 procent högre risk att dö under barndomen jämfört med barn som inte lever under samma ekonomiska utsatthet. Störst skillnad mellan barn som lever i eller utanför ekonomisk utsatthet är dock risken att bli inlagd på sjukhus med en diagnos som är relaterad till psykisk ohälsa. Risken är 186 procent högre att bli inlagd bland de ekonomiskt utsatta barnen.⁵⁹

Psykisk ohälsa i barndomen har ett starkt samband med bristande skolprestationer och en högre risk för bidragstagande som ung vuxen. Endast 60 procent av barnen med psykisk ohälsa som blivit inskrivna på sjukhus får gymnasiekompetens. Motsvarande siffra i gruppen barn som aldrig varit inskrivna på sjukhus är 87 procent. Av dem som varit inskrivna på sjukhus på grund av psykisk ohälsa har 17 procent ekonomiskt bistånd vid 23 års ålder, medan andelen bland de barn som inte varit inskrivna på sjukhus med denna typ av diagnos uppgår till 4,7 procent.⁶⁰

De senaste 20 åren har inkomstskillnaderna mellan barnfamiljer ökat. Ojämligheten i barns hälsa har dock inte ökat under samma tid. Det finns således mycket som tyder på att utjämnade inkomstskillnader inte per automatik skulle garantera att hälsogapet mellan barn från olika social bakgrund skulle minska.⁶¹ Det krävs med andra ord även andra åtgärder för att utjämna hälsoskillnaderna mellan barnen. Flera rapporter, både nationella och internationella, om ojämlikhet i hälsa förordar generella åtgärder som riktas till alla barn men som ges i ”större doser” till dem med störst behov. Lika viktigt är dock att mödravården, barnhälsovården, förskolan, skolan och elevhälsan blir ännu bättre på att tidigt identifiera, fånga upp och rikta stöd mot barn som är ekonomiskt eller socialt utsatta, har dålig hälsa eller på annat sätt riskerar att få en sämre hälsoutveckling.⁶²

57 Köhler Marie (red), Djurfeldt Anders (red), Barn i Malmö – Skilda livsvillkor ger ojämlik hälsa, Vetenskaplig underlagsrapport till Kommission för ett socialt hållbart Malmö (2012), s. 44f, <http://malmo.se/download/18.31ab534713cd4aa921366e8/Barns%2Bh%2Bh%2Bi%2BMalm%2BMarie%2BK%2Bk%2Bh%2Bler.pdf>

58 Köhler Marie (red), Djurfeldt Anders (red), Barn i Malmö – Skilda livsvillkor ger ojämlik hälsa, Vetenskaplig underlagsrapport till Kommission för ett socialt hållbart Malmö (2012), s. 9, <http://malmo.se/download/18.31ab534713cd4aa921366e8/Barns%2Bh%2Bh%2Bi%2BMalm%2BMarie%2BK%2Bk%2Bh%2Bler.pdf>

59 Mörk Eva m fl., Hellre rik och frisk – om familjebakgrund och barns hälsa, rapport, SNS (2014), s. 12, <http://www.sns.se/sites/default/files/hellre-rik-och-frisk-inlaga-rev.pdf>

60 Mörk Eva m fl., Hellre rik och frisk – om familjebakgrund och barns hälsa, rapport, SNS (2014), s. 14, <http://www.sns.se/sites/default/files/hellre-rik-och-frisk-inlaga-rev.pdf>

61 Mörk Eva m fl., Hellre rik och frisk – om familjebakgrund och barns hälsa, rapport, SNS (2014), s. 15, <http://www.sns.se/sites/default/files/hellre-rik-och-frisk-inlaga-rev.pdf>

62 Mörk Eva m fl., Hellre rik och frisk – om familjebakgrund och barns hälsa, rapport, SNS (2014), s. 140 f, <http://www.sns.se/sites/default/files/hellre-rik-och-frisk-inlaga-rev.pdf>

Psykisk ohälsa bland barn och unga

Psykisk ohälsa bland unga drabbar dem mitt i en viktig utvecklingsperiod där deras identitet formas och risken är stor att de drabbades sociala och känslomässiga utveckling störs på ett långvarigt sätt.⁶³ Psykisk ohälsa har särskilt stora negativa konsekvenser för skolresultat och framgång på arbetsmarknaden senare i livet. Det finns därför särskild anledning att förebygga, tidigt upptäcka och vårda psykisk ohälsa hos barn och unga.⁶⁴

Skolan har en särskilt viktig roll, att utveckla förebyggande insatser men också genom att ta fram bättre strategier och verksamheter för de elever som drabbats. Psykisk ohälsa och inlärningssvårigheter följs exempelvis ofta åt.⁶⁵

Den självskattade och upplevda psykiska ohälsan bland barn och unga, i synnerhet i form av nedstämdhet samt oro och ångest, har ökat länge. Mellan 1989 och 2005 tredubblades andelen barn och unga som uppgav att de led av psykisk ohälsa.⁶⁶

Det finns emellertid inget säkert svar på hur många av dessa barn och unga som faktiskt lider av psykisk ohälsa. Forskningen är visserligen enig om att den psykiska ohälsan inte har minskat de senaste tre decennierna, men det saknas tillräckligt vetenskapligt stöd för att kunna dra några säkra slutsatser om den faktiskt ökat under samma tid även om det finns mycket som tyder på detta.

Bilden av den självskattade ohälsan skiljer sig också mellan olika åldrar. Bland elvaåringarna har det inte skett någon förändring av förekomsten av psykosomatiska besvär sedan 1985/86. Däremot uppger allt fler unga i 13- och 15-årsåldern att de ofta har psykosomatiska besvär som oro, nedstämdhet och sömnsvårigheter. Besvären kan även manifesteras som värk, exempelvis ont i magen. Bland 13- och 15-åringarna har det skett en fördubbling av de självrapporterade psykosomatiska besvären sedan 1985/86. Bland de 15-åriga flickorna uppger 57 procent att de har haft minst två somatiska eller psykiska besvär mer än en gång i veckan de senaste sex månaderna. Det är den högsta andelen sedan studien infördes i mitten av 1980-talet.⁶⁷

Bland 16–25-åringarna är dock ökningen av psykisk ohälsa ännu högre. Bland 16–24-åriga kvinnor har självskattade lätta eller svåra besvär av ångslan, oro eller ångest ökat från 9 procent 1988/89 till 30 procent 2004/05. Även bland de unga männen (16–24 år) skedde en klar ökning av besvären under samma tid, från 4 procent till 14 procent.⁶⁸

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor visar i en analys att unga som lider av psykosomatiska besvär i högre grad har en besvärlig livssituation än andra unga. Den ekonomiska situationen verkar vålla de unga mest bekymmer. Nästan en tredjedel (31 procent) av dem som har psykosomatiska besvär oroar sig för sin eller familjens ekonomi, motsvarande siffra för unga utan besvär är 10 procent. Oro att inte duga är också betydligt vanligare bland unga med psykosomatiska besvär.⁶⁹

Socialstyrelsen konstaterar att många föräldrar eller vårdnadshavare till barn och unga med tecken på psykisk ohälsa inte vet vart de kan vända sig för att få stöd. Det finns betydande oklarheter kring ansvar och organisation på många håll. Inte ens de anställda vet alltid vad gränserna för den egna verksamheten går. Kvaliteten inom barn- och ungdomspsykiatri är dessutom skiftande.⁷⁰ I och med att de unga blir för gamla för den öppna barn- och ungdomspsykiatri och lämnar gymnasiet minskar deras tillgång till insatser för behandling och prevention av psykiska problem betydligt.⁷¹

63 När livet känns fel Ungas upplevelser kring psykisk ohälsa, rapport (2015) Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF), s. 16, http://www.mucf.se/sites/default/files/publikationer_uploads/nar-livet-kanns-fel_0.pdf

64 Mörk Eva m fl., Helt rik och frisk – om familjebakgrund och barns hälsa, rapport, SNS (2014), s. 141, <http://www.sns.se/sites/default/files/helt-rik-och-frisk-inlaga-rev.pdf>

65 När livet känns fel Ungas upplevelser kring psykisk ohälsa, rapport (2015) Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF), s. 19, http://www.mucf.se/sites/default/files/publikationer_uploads/nar-livet-kanns-fel_0.pdf

66 Barns och ungas hälsa, vård och omsorg 2013, rapport Socialstyrelsen (2013), s. 13, <https://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/19016/2013-3-15.pdf>

67 Barns och ungas hälsa, vård och omsorg 2013, rapport, Socialstyrelsen, s. 13f, <http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/19016/2013-3-15.pdf>; Cederblad Marianne, Ungas psykiska hälsa förbryllar forskare; Läkartidningen, 2013;110:CC9C, <http://www.lakartidningen.se/Klinik-och-vetenskap/Klinisk-oversikt/2013/09/Ungas-psykiska-halsa-forbryllar-forskare/>; Petersen S. m fl., Barns och ungdomars psykiska hälsa i Sverige, litteraturoversikt (2010), Kungliga Vetenskapsakademien, Hälsoutskottet, http://www.kva.se/globalassets/vetenskap_samhallet/halsa/utskottet/kunskapsoversikt1_halsa_sve_2010.pdf; Allmänt välbefinnande och självskattad psykisk hälsa bland 11-, 13- och 15-åringar i Sverige, rapport (2014), Folkhälsomyndigheten, <http://www.folkhalsomyndigheten.se/documents/nyheter-press/nyheter2014/PM-allmant-valbefinnande-och-sjalvskattadpsykisk-halsa%2020140702.pdf>

68 Folkhälsorapport 2009, rapport (2009), Socialstyrelsen, s. 83, <http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/8495/2009-126-71.pdf>

69 När livet känns fel Ungas upplevelser kring psykisk ohälsa, rapport (2015) Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF), s. 13, http://www.mucf.se/sites/default/files/publikationer_uploads/nar-livet-kanns-fel_0.pdf

70 Barns och ungas hälsa, vård och omsorg 2013, rapport, Socialstyrelsen, s. 11f och 74, <http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/19016/2013-3-15.pdf>

71 När livet känns fel Ungas upplevelser kring psykisk ohälsa, rapport (2015) Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF), s. 18, http://www.mucf.se/sites/default/files/publikationer_uploads/nar-livet-kanns-fel_0.pdf

Skolans betydelse under uppväxten

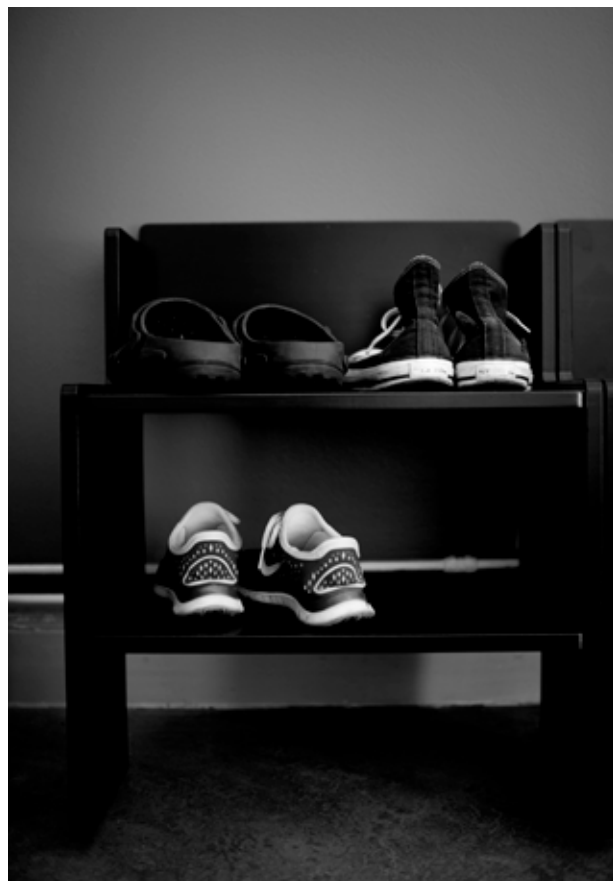
Utbildning är den enskilt viktigaste faktorn för att bryta socialt utanförskap och skapa förutsättningar för ett gott liv bland barn och unga. Goda skolprestationer och åtminstone avslutad gymnasieutbildning är ett av de starkaste skydden för barn i sårbara situationer och minskar sannolikheten för framtida ohälsa, missbruk, självskadehandlingar, kriminalitet och försörjningsproblem.⁷²

Det finns två huvudsakliga faktorer som bidrar till att barn och unga lyckas i skolan – familjens resurser och skolans kvalitet. Faktorer som trångboddhet, hemlöshet, bristande ekonomiska resurser i familjen, låg utbildningsnivå hos vårdnadshavarna eller bristfälliga språkkunskaper spelar alla en roll för elevens möjligheter att klara av sitt skolarbete. Skolan har dock ett kompensatoriskt uppdrag att utjämna den här typen av skillnader vilket man har svårt att klara. I skolor med en stor andel elever som behöver extra hjälp och stöd är det svårt att räkna till för alla.⁷³

I grundskolan går eleverna oftast tillsammans med andra barn från samma område vilket i etniskt segregerade områden inte sällan leder till klasser med få elever som har svenska som modersmål. I gymnasiet är den etniska segregationen något mindre.⁷⁴ Den etniska sammansättningen i en klass spelar dock ofta mindre roll än andra socioekonomiska faktorer. Om en skola har upp till 40 procent elever som är födda utomlands påverkas betygen i princip inte. Om det är fler än så påverkas däremot betygen negativt och främst för elever med utländsk bakgrund.⁷⁵

Det finns ingen större skillnad då det gäller betyg eller behörighet till gymnasieskolan mellan de elever som är födda i Sverige och de elever som invandrat till Sverige före sju års ålder. Elever som flyttat till Sverige efter sju års ålder och ordinarie skolstart har det svårare. I denna grupp är färre behöriga till gymnasieskolan och betygen är generellt sett lägre än för övriga elever.⁷⁶

Med tanke på att tidiga kunskapsluckor är svåra att reparera i ett senare skede av livet är det särskilt oroande att skillnaden i skolornas utbildningskvalitet är särskilt stora i storstädernas socioekonomiskt utsatta och etniskt segregerade stadsdelar. Samtidigt får man inte glömma att det finns stora skillnader i skolresultaten mellan dessa stadsdelar. Det går att skapa goda skolmiljöer även då utmaningarna är stora.

Skillnaderna i behörighet till gymnasieskolan är stora både mellan de stadsdelar och de storstadsområden som ingår i det statistiska underlaget i denna rapport (se tabell nedan). Flest behöriga elever finns i Stockholmsområdet jämfört med Göteborg och Malmö. Inom Stockholmsområdet finns dock stora skillnader: sedan 2007 har andelen behöriga elever i Flemingsberg ökat med 29 procent medan andelen behöriga minskat i Hallunda-Norsborg med 20 procent.

72 Faktasida Unicef, Barn i socialt utanförskap, <http://unicef.se/fakta/barn-i-socialt-utanforskap>.

73 Hård af Segerstad, Lisa m fl., Barn, miljö och hälsa, En rapport från Skåne Blekinge och Kronobergs län 2013, rapport (2013) Region Skåne, Landstinget Kronoberg, Landstinget Blekinge samt Länsstyrelserna i Skåne, Kronoberg och Blekinge, s. 43, <http://www.lansstyrelsen.se/blekinge/SiteCollectionDocuments/Sv/publikationer/rapporter/2014/Barnhalsrapport.pdf>

74 Nordström Skans Oskar och Åslund Olof, Etnisk segregation i storstäderna - bostadsområden, arbetsplatser, skolor och familjebildning 1985–2006, rapport 2010:4, IFAU, s. 78, http://www.sns.se/sites/default/files/vr_2009_rapport.pdf

75 Effekter av boendesegregation, Migrationsinfo.se (Fores),

<http://www.migrationsinfo.se/valfard/boende/segregation/effekter-av-boendesegregation>; Szulkin, R. och Jonsson O. J. (2007), 'Ethnic Segregation and Educational Outcomes in Swedish Comprehensive Schools', The Stockholm University Linnaeus Center for Integration Studies, Working paper 2007:2, http://www.su.se/polopoly_fs/1.55483.1321514485/SULCISWP2007_2.PDF

76 Pojkarnas betyg ökar mest (2013), Skolverket, <http://www.skolverket.se/statistik-ochutvardering/nyhetsarkiv/2.7602/pojkarnas-betyg-okar-mest-1.207571>

Jämfört med Stockholm och Malmö finns det i Göteborg en högre andel barn (0–19 år) med utländsk bakgrund i de stadsdelar som jämförs i rapporten. Detta skulle även kunna påverka andelen behöriga till gymnasieskolan men det tycks inte som att det finns en sådan entydig effekt i Göteborg. Över tid uppvisar Göteborg sammantaget de största förändringarna. I början av 2000-talet uppgår exempelvis andelen behöriga elever till knappt 60 procent. Några år senare i mitten av decenniet har andelen stigit till drygt 70 procent för att sedan sjunka till drygt 60 procent. Under motsvarande tid har andelen barn med utländsk bakgrund ökat från drygt 80 till drygt 85 procent. Det finns naturligtvis många förklaringar till resultaten och komplexa orsakssamband till skillnaderna i behörighet till gymnasieskolan över tid som inte går att utläsa ur statistiken. Men resultaten tyder ändå på att det borde gå att öka andelen behöriga elever i de stadsdelar som ingår i underlaget.

Över tid finns jämfört med Stockholm och Göteborg lägst andel behöriga elever till gymnasieskolan i Malmö. Andelen behöriga elever har precis som i Göteborg varierat, 2007 skedde dock en ökning som sedan planat ut.

Källa: SCB

*Andel behöriga elever till något nationellt gymnasieprogram 2014

** I grafen visas medelvärdet för de underliggande områdena i varje region

Skolan misslyckas med sitt kompensatoriska uppdrag – andelen behöriga elever till gymnasieskolan är för låg*

Genomsnitt i riket, 87,3 procent

Stockholmsområdet

- Husby, 81,4 procent
- Fisksätra, 81 procent
- Skärholmen, 80,3 procent
- Fittja, 77,1 procent
- Alby 75,5 procent
- Hallunda-Norsborg, 73,4 procent
- Tensta, 72,2 procent
- Flemingsberg, 70,5 procent
- Hovsjö 70,5 procent
- Ronna 69,6 procent
- Värby, 63,6 procent
- Rinkeby, 62,1 procent

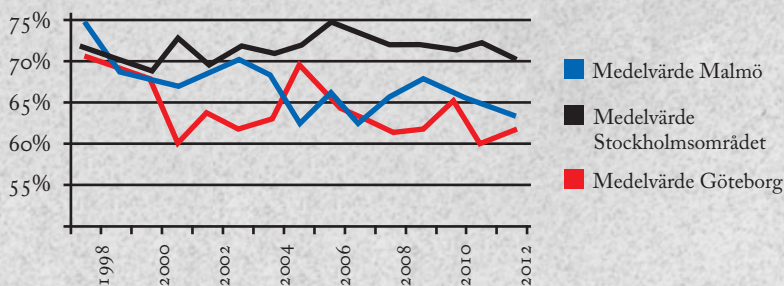
Göteborg

- Gårdsten, 66,1 procent
- Bergsjön 61 procent
- Norra Biskopsgården, 58,5 procent
- Hjällbo 53,7 procent

Malmö

- Hyllie, 78,6 procent
- Fosie, 69,3 procent
- Södra Sofielund 63,9 procent
- Herrgården 49,4 procent

Utveckling (andel behöriga elever till gymnasieskolan) mellan 1998 och 2012**

Förändringar sedan 2007 andel behöriga elever i Stockholmsområdet

29%

11%

3%

-1%

-2%

-5%

-5%

-6%

-8%

-10%

-12%

-20%

Flemingsberg (Huddinge)

Skärholmen (Stockholm)

Fisksätra (Nacka)

Fittja (Botkyrka)

Alby (Botkyrka)

Tensta (Stockholm)

Ronna (Södertälje)

Värby (Huddinge)

Hovsjö (Södertälje)

Husby (Stockholm)

Rinkeby (Stockholm)

Hallunda-Norsborg (Botkyrka)

Stockholms Stadsmissions verksamheter för barn och unga

Stockholms Stadsmission bedriver flera sociala verksamheter för barn och unga, i första hand i form av socialt stöd och terapeutiskt arbete.

I över 160 år har vi drivit skolor och i dag finns de över hela Mälardalen. Vi driver även fritidsgårdar och erbjuder fritidsaktiviteter. I maj 2014 öppnade vårt första boende för ensamkommande flyktingungdomar i Stockholm och sedan flera år har vi även ett träningsboende för unga. I samarbete med socialtjänst och skola erbjuder vi öppenvård i form av psykosocialt förbättringsarbete för barn och unga som lever i olika former av utsatthet.

Stockholms Stadsmission har en tydligt uttalad värdegrund som ligger till grund för samtliga verksamheters arbete, mål och strategier inom organisationen; arbetet drivs av hopp och tro på varje människas höga och lika värde, hennes inneboende kraft och förmåga att finna ett rikt liv. Varje människa ska ha rätt till flera livschanser.

Stockholms Stadsmission arbetar för varje människas rätt till lika möjligheter. Det främsta redskapet är det personliga mötet, där relationer byggs mellan människor i ömsesidig respekt för varandras egenart och integritet.

På deltagarens uppdrag

Stockholms Stadsmissions värdegrund genomsyrar allt vårt arbete och innebär att vi arbetar på deltagarens – i det här fallet barnets/ungdomens – uppdrag. Alla möten och samtal utgår från att det är den unga som är uppdragsgivare.

Tid och relationer

Det krävs tid för att skapa förtroendefulla relationer. Stockholms Stadsmission sätter ingen tidsaspekt på när en deltagare bör påbörja eller avsluta sitt förändringsarbete.

Egenmakt

Alla människor har en inneboende kraft och möjlighet till förändring, det Stockholms Stadsmission kallar egenmakt. I våra möten vill vi förmedla tillit och hopp om att det är möjligt att påverka sitt liv och sina relationer; sina val. Då egenmakten stärks ökar möjlighet till delaktighet i samhället.

Nätverk

Nätverket, det professionella och det privata, är navet i att få till en långsiktig förändring. Genom ett starkt nätverk stärks möjligheten att klara sig själv och inte vara beroende av andra.

Öppen och stödjande verksamhet

Det krävs tid för att skapa förtroende och ökad egenmakt för att nå förändring. För att skapa förutsättningar för tillit och relation erbjuder vi Öppna verksamheter, som är en fristad, en plats där man kan vara anonym och få tillgång till värme, mat och vila i en trygg miljö. När man är redo för hjälp till förändring går man vidare till olika stödjande verksamheter som samtal och ombudsmannaskap.

Ombudsmannaskap

Ombudsmannaskap är en stödjande funktion i deltagarnas långsiktiga förändring av livssituationen. Att ha ett ombud är helt frivilligt. Alla ombud är professionella och arbetar på uppdrag av individen.

Unga Station

Unga Station är en av Stockholms Stadsmissions verksamheter för barn, unga och deras familjer och övriga nätverk. De flesta av de barn och unga som kommer dit har liknande bakgrund. Det handlar om barn som växer upp i socioekonomiskt utsatta områden, barn till föräldrar med utländsk bakgrund⁷⁷ samt barn till ensamstående. Familjerna utmärks av knappa ekonomiska resurser, som leder till att många barn inte har möjlighet att leva ett fullvärdigt socialt liv. Unga Station erbjuder både öppna och stödjande verksamheter, för att kunna möta de olika behov och önskemål som Unga Stations deltagare har.

Under 2014 fick Unga Station cirka 1 600 unika besök av barn, unga och föräldrar.

- Varje månad fick 39 barn och ungdomar samtalsstöd.
- Öppna förskolan för unga föräldrar hade 2 059 besök
- Öppna tjejerksamheten fick 1 717 besök
- Under året genomfördes 1 672 besök på aktiviteter och utflykter för familjer
- 135 barn och 48 vuxna fick åka på kollo

Unga Stations öppna verksamheter

Öppna tjejerksamheten för tjejer mellan 13 och 20 år som på olika sätt kämpar med livet. Till verksamheten kan ungdomarna komma och bara vara, äta middag och delta i aktiviteter om de själva vill.

Öppna torsdagskvällar för föräldrar, barn och unga 0–20 år.

Under dessa kvällar lagar medarbetare och familjer mat och äter tillsammans, pysslar, leker och umgås. Verksamheten erbjuder även läxhjälp. Deltagarantalet brukar uppgå till 40–80 personer per kväll.

Aktiviteter och utflykter på helger och lov för föräldrar och barn. Verksamheten skapar möjligheter för familjer att dela positiva upplevelser och göra sådant som andra barn gör men som de här familjerna inte har råd till.

Öppna förskolan för föräldrar under 23 år med deras barn.

Verksamheten stöttar och skapar nätverk för unga föräldrar som ofta upplever ensamhet i sin livssituation.

Unga Station Järva för barn och unga 0–16 år samt deras familjer och nätverk. Verksamheten som är belägen i Tensta syftar till att stärka och skapa förutsättningar för ökad egenmakt och tilltro till egna resurser.

⁷⁷ Barn som antingen själva eller minst en av föräldrarna är utlandsfödda. De flesta av dessa barn är födda i Sverige.

Unga Stations stödverksamheter

Samtalsmottagningen erbjuder stöd till barn, ungdomar och föräldrar. Verksamheten innebär samtal, nätverksarbete och ombudsmannaskap i kontakter olika myndigheter, skola och socialtjänst.

Hälsa- och berättargrupper finns för barn, föräldrar och ungdomar. Syftet är att lyfta livsfrågor som är aktuella för gruppen och fokusera på de positiva delarna av familjens situation. Hösten 2014 startade verksamheten grupper för papperslösa familjer.

Kolloverksamhet under skollov för barn, ungdomar och familjer. För många av barnen är veckan på kollo både en upplevelse och en andningspaus.

Föräldrautbildning för unga föräldrar syftar till att förbereda föräldrarna på föräldraskapet under den ofta tuffare situation det innebär att vara ung när man får sitt första barn. Den förlossningsförberedande föräldrautbildningen erbjuds blivande föräldrar där en eller båda av de blivande föräldrarna är under 23 år.

Ekonomisk rådgivning och stöd. Familjer med barn upp till 18 år och unga vuxna, som är under 23 år med ett eget boende, kan få ekonomisk rådgivning och stöd på Unga Station. Verksamheten kan även erbjuda budgetrådgivning, samtal och med att vara ett stöd i kontakter med ansvariga myndigheter.

Bostad Ung

Bostad Ung består av verksamheterna *Boende för ensamkommande* och *Träningsboende för unga*. Båda boendena ligger centralt i Stockholm och drivs utifrån Stockholms Stadsmissions värdegrund och med ett tydligt egenmaktsperspektiv och ett coachande förhållningssätt.

Boendet för ensamkommande vänder sig till ungdomar med permanent uppehållstillstånd (PUT). Boendet har dygnet-runt-tillsyn och kan därför ta emot ungdomar under 18 år. Ungdomen kan delta i boendets alla gemensamma middagar men har också möjlighet att utifrån ett träningsperspektiv laga egen mat – vid behov med stöd av coach.

Förutom boende med coachande stöd, erbjuds de boende utbildning genom Stadsmissionens skolstiftelse eller externa skolor, praktik med handledning inom Stockholms Stadsmissions second hand butiker eller café, aktiviteter och organiserad läsläsning, en egen fadder samt terapeutiska samtal och stöd genom Ung Hälsa.

Träningsboende för unga erbjuder unga vuxna, 18–23 år, en boendeform med eget ansvar kombinerat med vägledning och coachande stöd. De boende placeras genom socialtjänsten med anledning av att de av olika anledningar inte kan bo hemma eller kommer från ett annat land utan släkt eller nätverk i Sverige.

Under 2014 hade Träningsboende för unga 25 inskrivna ungdomar. Boendet för ensamkommande öppnade i maj 2014 och har sammanlagt plats för 14 ensamkommande barn och unga. Sedan september förra året är boendet fullbelagt.

Ung Hälsa

Ung Hälsa består av Terapicenter för unga, Mottagning för unga män och Ungdomsmottagningen under ett och samma tak. Den sammanhållna verksamheten ger bra förutsättningar att se till de ungas hela livssituation, möta deras olika vårdbehov och förebygga fysisk och psykisk ohälsa.

Vår verksamhet ska även finnas på platser där unga lever i utsatta livssituationer – därför finns även Ung Hälsa i förort. I dag bedriver vi verksamhet i Blå Huset i Tensta och på Hjulstaskolan.

Terapicenter för unga är Stockholms största öppna samtalsmottagning för unga och unga vuxna i åldersspannet 16–25 år. Mottagningen arbetar utifrån ett psykodynamiskt perspektiv och erbjuder terapi till ett lågt patientarvode. Patienternas vanligaste problem består av oro, ångest och depression, men även relationsproblem, ätstörningar och självskadeproblematik är vanliga. Genom terapin ska unga få ork och mod att själva ta ansvar för sina liv samt en ökad förmåga till kärlek och arbete.

2014 tog Terapicenter emot 167 patienter och höll 3 627 terapitimmar. Mottagningen för unga män tog emot 160 patienter och höll 4 079 terapitimmar. Ungdomsmottagningen hade 2 618 besökare.

Terapicenter verkar i det glapp som i dag existerar mellan ungdoms- och vuxenpsykiatri. Tanken från början var att verksamheten skulle utgöra ett komplement till den offentliga vården, men Terapicenter har med tiden allt mer kommit att utgöra en ersättning för denna. Ett exempel är Mottagningen för unga män, som erbjuder individuell terapi och gruppterapi för unga män, 16–25 år. Någon motsvarande mottagning finns inte i dag inom den offentliga ungdoms- och vuxenpsykiatri. Mottagningen erbjuder även en öppen, rådgivande grupp för föräldrar som är oroliga för sitt/sina barn.

Stockholms Stadsmissions Ungdomsmottagning vänder sig till ungdomar och unga vuxna upp till 27 år. Alla ungdomar är välkomna oavsett var man bor. Det som särskilt skiljer Stockholms Stadsmissions Ungdomsmottagning från andra är att man ger mer tid till de unga som söker upp verksamheten.

Fritidsgårdar

Stockholms Stadsmission driver tre fritidsgårdar på entreprenad: Blå Huset i Tensta, Radiusgården i Västberga och Väsbygården i Upplands Väsby. Fritidsgårdarna är en del av Stockholms Stadsmissions förebyggande arbete med barn och unga och är en viktig, öppen mötesplats.

Hit kommer ungdomar för att träffa kompisar, prata med en vuxen, utveckla sitt fritidsintresse eller få hjälp med läxor. Tid, relation och egenmakt är ledord i verksamheterna. Utifrån ett tydligt egenmaktsperspektiv arbetar verksamheterna med deltagarinflytande och projekt som initieras av ungdomarna själva.

Verksamheternas viktigaste uppdrag är att vara en trygg mötesplats i vardagen och stötta ungdomarna i sin vilja att utvecklas. Genom Stockholms Stadsmissions övriga verksamheter och nätverk erbjuds ungdomarna utökat stöd, till exempel i Kolloverksamheten, Terapicenter och Ungdomsmottagningen.

2014 besökte i snitt 79 ungdomar Blå huset per ordinarie veckokväll. 15 ungdomar besökte Radiusgården per ordinarie veckokväll. Väsbygården öppnade i januari 2014 och har sedan dess besökts av i snitt 33 ungdomar per ordinarie veckokväll.

Skolverksamhet

Stadsmissionens skolstiftelse, där Stockholms Stadsmission är huvudman, har flera skolor i olika skolformer; yrkeshögskola, folkhögskola, SFI och sex gymnasieskolor i Mälardalen under namnet Grillska komvux respektive Grillska Gymnasiet.

På Grillska Gymnasiet i Stockholm finns Opalen som är till för elever som har behov av en sammanhållen studiemiljö och en individuell studieplanering. På Opalen läser elever från gymnasieskolans introduktionsprogram individuellt alternativ, yrkesintroduktion, språkintrouktion samt gymnasiesärskolan tillsammans.

Stockholms Stadsmission bedriver även verksamheten Oneeighty, där man arbetar online med unga i grund- och gymnasieskolan med stor eller total skolfrånvaro och stöttar dem tillbaka till skolan och ett socialt sammanhang.

Elevhälsa

Stadsmissionens skolstiftelse är Sveriges största fristående, idéburna skola. Samhällsengagemang är en central del av utbildningen och skolorna värderar elevhälsan högt. Grillska Gymnasiet följer till exempel skolsköterskeföreningens rekommendationer om en skolsköterska per 100 elever. Varje skola har ett elevhälsoteam som finns till hands för att den studerande ska nå sina studiemål och må bra. Målet är att tidigt finna rätt stöd för den som behöver det.

Stadsmissionens skolstiftelses olika skolor har totalt 3 000 studerande, varav 2 078 på Grillska Gymnasiet.

LÄNGTAN EFTER ETT BÄTTRE LIV – ENSAMKOMMANDE FLYKTINGBARN I SVERIGE

Inledning

Temat i Barn- och Ungdomsrapporten beslutas utifrån en aktuell och angelägen samhällsutmaning som Stockholms Stadsmission identifierat utifrån de behov vi möter i vår verksamhet. I år har Stadsmissionen valt temat ensamkommande flyktingbarn.

Antalet ensamkommande flyktingbarn som söker asyl i Sverige blir allt fler. Det ökande antalet ensamkommande sätter press på mottagandet i landets kommuner, vilket många gånger inte är anpassat för den här gruppen barns och ungas behov. Sprickorna i den lagstiftning som reglerar samhällets åtaganden mot de ensamkommande börjar bli allt synligare samtidigt som mycket lite görs för att åtgärda de systemfel som varit kända sedan länge. Samtidigt är det uppenbart att det finns stora kunskapsluckor om de ensamkommande och hur väl mottagandet i Sverige fungerar. I Stockholms Stadsmissions verksamhet har vi uppmärksammat flera problem som inte hamnat på den samhällspolitiska agendan. Ett av dessa problem är att systemet med gode män och särskilt förordnade vårdnadshavare som ska agera i förmyndarens ställe har uppenbarliga brister. För det ensamkommande barnet och ungdomen kan konsekvenserna bli avsevärda om den gode mannen eller särskilt förordnade vårdnadshavaren inte gör det den ska. Det finns exempelvis ungdomar som inte har en skola att gå till när terminen startar eftersom deras gode man eller särskilt förordnade vårdnadshavare inte anmält dem.

– Jag väntade i två månader på en god man.

Före detta ensamkommande flyktingbarn, nu 19 år

Den juridiska definitionen av ensamkommande flyktingbarn är alla asylsökande under 18 år, "som vid ankomsten till Sverige är skilda från båda sina föräldrar eller från någon annan vuxen person som får anses ha trätt i föräldrarnas ställe".⁷⁸ I ett mer allmänt språkbruk är det dock vanligare att dela upp personer under 18 år i barn och unga. I denna del av rapporten kommer gruppen ensamkommande att refereras som barn och unga. Det viktigaste skälet för detta är att förutsättningarna för ensamkommande barn och unga delvis skiljer sig åt, vilket kommer att belysas i rapporten.

78 1 § lag (1994:137) om mottagande av asylsökande m.fl.

Ensamkommande barn och unga i Sverige

Det finns många olika skäl till varför barn flyr sitt hemland på egen hand. En utlösande faktor för de ensamkommandes flykt är ofta förlusten av en nära anhörig – inte sällan pappan. I många länder har ensamstående mammor svårt att klara av att försörja sina barn. Dessa familjer riskerar därför att hamna i fattigdom eller social utsatthet. En majoritet av barnen har varit utsatta för flera smärtsamma eller traumatiserande upplevelser innan och under flykten.⁷⁹

Sedan sommaren 2006 har antalet ensamkommande barn och unga som kommer till Sverige ökat i stort sett oavbrutet. Under 2014 sökte totalt 7 049 barn och unga asyl i Sverige, jämfört med 2013 innebar det en ökning med över 80 procent.⁸⁰ Enligt Migrationsverkets prognos beräknas cirka 12 000 ensamkommande barn och unga söka asyl i Sverige under 2015.⁸¹ Sedan 2005 till slutet av augusti 2015 har drygt 34 000 ensamkommande barn och unga sökt asyl i Sverige. Migrationsverket har ingen uppgift om hur många av dem som fortfarande bor kvar i Sverige.⁸²

90 procent av de barn och ungdomar som kommer till Sverige som ensamkommande är tonåringar. 55 procent av alla ensamkommande är 16 år eller äldre. Nästan alla, 81 procent, är pojkar. Det finns emellertid stora skillnader mellan nationaliteterna. Bland de ensamkommande från Etiopien var 42 procent flickor.⁸³

De ensamkommande barnen och unga har behov av insatser från flera aktörer, som Migrationsverket, kommunens socialnämnd eller socialtjänst, gode män, särskilt förordnade vårdnadshavare, personal på skolor med flera. Samtidigt finns det ingen myndighet eller person som har det övergripande ansvaret för de ensamkommande från den dag de anländer till den dag då de blir myndiga. Allas ansvar blir lätt ingens ansvar. Det finns en risk att de ensamkommande barnen hamnar mellan stolarna och att de inte får det stöd och hjälp som de behöver. Inte minst har denna problematik uppmärksamats då ensamkommande barn eller unga avviker.⁸⁴

Vad händer när ensamkommande kommer till Sverige?

Vägarna till Sverige ser olika ut och sätten att ta sig legalt och illegalt till Sverige är många. Ensamkommande barn och unga kan därför ge sig till känna i vilken kommun som helst i landet. De kommuner barnen eller ungdomarna ger sig till känna i kallas ankomstkommuner. Även om alla kommuner kan bli ankomstkommuner blir det i praktiken inte sällan någon av de nio städer som Migrationsverket har ett kontor i. Till en början erbjuds de ensamkommande ett tillfälligt boende i ankomstkommunen. Barnen och ungdomarna bor kvar i ankomstkommunen tills dess att Migrationsverket anvisar den ensamkommande till den kommun där hen ska få ett mer långvarigt boende. Tiden i ankomstkommunen varierar.⁸⁵ Men ankomstkommunernas socialtjänst är enligt socialtjänstlagens så kallade vistelsebegrepp⁸⁶ skyldiga att utreda barnets behov, fatta beslut om insatser, placera i lämpligt boende samt se till att barnet får tillgång till skolundervisning samt verka för att barnet får tandvård och hälso- och sjukvård under tiden som barnet blir kvar i kommunen. Kommunens ansvar påverkas inte av vistelsetidens längd.⁸⁷

De sex vanligaste nationaliteterna för ensamkommande barn som sökte asyl i Sverige under 2014

Ursprungsland	Antal barn	Andel som fick bifall på sin ansökan
Afghanistan	1 547 barn	92 procent
Somalia	1 118 barn	89 procent
Syrien	1 233 barn	100 procent
Statslösa	448 barn	97 procent
Eritrea	1 456 barn	100 procent
Marocko	381 barn	10 procent

Källa: Migrationsverket

79 Socialstyrelsen, Ensamkommande barns och ungas behov- en kartläggning, rapport 2013, s. 10, <http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/19276/2013-11-37.pdf>; Stretmo och Melander (2013) Får jag vara med? Erfarenheter från ensamkommande barn och ungdomar i Göteborgsregionen och arbetet med denna grupp. FoU i Väst/Gr rapport 2:2013, s. 52, http://www.grkom.se/download/18.27eeeb5814155ca726a3ec7/1381737874798/2013_far_jag_vara_med.pdf

80 Powerpointpresentation för gode män och överförmyndare, (2015) Migrationsverket, <http://www.migrationsverket.se/Andra-aktorer/Gode-man.html>; Färre asylsökande än väntat söker sig till Sverige, men ensamkommande barn ökar kraftigt, pressmeddelande (2015), Migrationsverket, <http://www.migrationsverket.se/Om-Migrationsverket/Nyhetsarkiv/Nyhetsarkiv-2015/2015-07-23-Farre-asylsokande-anvantat-soker-sig-till-Sverige-menensamkommande-barn-okar-kraftigt.html>

81 Verksamhets- och utgiftsprognos (juli 2015), Migrationsverket (2015), s. 8,

<http://www.migrationsverket.se/download/18.b70e31914e4e8c297f8b0/1437642611345/Migrationsverkets+juliprognos+%28P4-15%29.pdf>

82 Uppgift om antalet asylsökande ensamkommande barn och unga från 2005 till och med den 23 augusti 2015, Migrationsverkets statistikfunktion.

83 Powerpointpresentation för gode män och överförmyndare, (2015), Migrationsverket, <http://www.migrationsverket.se/Andra-aktorer/Gode-man.html>

84 Ensamkommande barns och ungas behov – en kartläggning, rapport (2013), Socialstyrelsen, s. 7,

<http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/19276/2013-11-37.pdf>

85 Malmö, Sigtuna, Solna, Mölndal, Örebro, Skellefteå, Norrköping, Gävle och Umeå kommun.

86 2 a kap. 1 § socialtjänstlag (2001:453)

87 Kommuners ansvar, (2015), SKL, <http://skl.se/socialomsorgstod/barnochunga/placeradebarnochunga/ensamkommandebarnochunga/kommunensansvar.3425.html>

Under flera år fanns det en betydande brist på platser i kommunerna, vilket ledde till att många ensamkommande blev kvar orimligt länge i ankomst-kommunerna. Detta ledde fram till en lagändring i lag (1994:137) om mottagande av asylsökande som innebär att Migrationsverket fick utvidgade möjligheter att anvisa en kommun att ordna boende för ensamkommande. Den skärpta lagstiftningen, som trädde i kraft den första januari 2014, innebär att Migrationsverket kan anvisa alla kommuner i landet att ta emot ensamkommande oavsett om kommunen har en överenskommelse att ta emot ensamkommande eller inte. Kommunen har inte rätt att överklaga beslutet om anvisning.⁸⁸

De kommuner där de ensamkommande barnen och unga ska ha ett mer långvarigt boende kallas anvisningskommun. Dit flyttar både ensamkommande som är asylsökande och de som redan har beviljats uppehållstillstånd. Anvisningskommunerna är precis som ankomstkommunerna enligt socialtjänstlagens så kallade vistelsebegrepp⁸⁹ skyldiga att utreda barnets behov.⁹⁰

Alla gode män (och särskilt förordnade vårdnadshavare) är inte goda

Ensamkommande barn och unga saknar egna vårdnadshavare i Sverige. Alla ensamkommande har därför en god man (som har uppdrag under asyltiden) eller en särskild förordnade vårdnadshavare (som utses när de ensamkommande fått uppehållstillstånd) som ska agera i vårdnadshavarens ställe. Många gode män och särskild förordnade vårdnadshavare gör ett utmärkt arbete, men det gäller inte alla. Att de gode männen och särskilt utsedda vårdnadshavarna fungerar som det är tänkt är dock inte bara viktigt för att barnen ska få sina mest grundläggande behov uppfyllda som rätt till skolgång och tillgång till hälso- och sjukvård. Det är också en fråga om rättsäkerhet.

– Från början litade jag inte alls på min god man. Tänkte först att han var väldigt taskig. Men det var han inte alls.

Före detta ensamkommande flyktingbarn, nu 20 år

På Stockholms Stadsmissions boende för ensamkommande bor endast ensamkommande med uppehållstillstånd. De boende har därför nästan undantagslöst särskilt förordnade vårdnadshavare (som inte sällan även fungerat som deras gode man under asyltiden). På boendet märks tydligt när systemet fungerar som det är tänkt och när det inte gör det. För de boende kan det vara svårt att förstå varför vissa får allt det stöd och hjälp som de behöver medan andra inte har någon kontakt med sin särskilt förordnade vårdnadshavare, som varken hör av sig eller svarar på sin telefon.

Men man upplever inte bara problem med de som inte gör vad de ska. Andra gånger engagerar sig den särskilt förordnade vårdnadshavaren på sätt som inte är förenligt med uppdraget. Ett exempel är den vårdnadshavare som vägrade att söka de medel som den ensamkommande hade rätt till om inte hen slutade att röka.

– En god man hjälper en med allt – det är hans uppgift. Jag hade bästa turen med god man. De hade inte alla. Man kunde inte kalla dem ens ”god man” – när han inte svarade på telefon.

Före detta ensamkommande flyktingbarn, nu 20 år

Stockholms Stadsmission är inte ensam att se bristerna. Sveriges kommuner och landsting (SKL), Föreningen Sveriges Överförmyndare och Barnombudsmannen anser att systemen för överförmyndare och gode män bör förändras. SKL påpekar särskilt att rättsäkerheten riskerar att sättas ur spel om bristen på gode män leder till längre väntetider för de ensamkommande. SKL påpekar även att det finns en uppenbar risk att vissa gode män tar på sig alltför många uppdrag.⁹¹

Vad ingår i uppdragen?

Lagen (2005:429) om god man för ensamkommande barn reglerar när en god man eller en särskild förordnad vårdnadshavare ska utses för ensamkommande barn. De gode männen och vårdnadshavarna får samma rättsliga befogenheter som föräldrarna har. Men till skillnad från föräldrarna har de ingen försörjningsplikt gentemot de ensamkommande och ansvarar inte heller för den faktiska vården av barnen och de unga. Det finns vissa skillnader i uppdragen, nedan redogörs för vad som ingår i respektive uppdrag.

88 22 § lag (1994:137) om mottagande av asylsökande m.fl.; Anvisning av kommun, (2015) Migrationsverket, <http://www.migrationsverket.se/Andra-aktorer/Kommuner/Om-ensamkommande-barn-och-ungdomar/Overenskommelser-om-mottagande/Anvisningskommun.html>; Kommunens ansvar (2015)SKL, <http://skl.se/socialomsorgstod/barnochunga/placeradebarnochunga/ensamkommandebarnochunga/kommunensansvar.3425.html>

89 2 a kap. 1 § socialtjänstlag (2001:453)

90 Kommuners ansvar, (2015), SKL,

<http://skl.se/socialomsorgstod/barnochunga/placeradebarnochunga/ensamkommandebarnochunga/kommunensansvar.3425.html>

91 SKL tycker: Gör om systemet med gode män och överförmyndare, (2014), SKL

<http://skl.se/ekonomijuridikstatistik/juridik/overformyndarjuridik/sklytyckergoromssystemetmedgodemanochoverformyndare.4486.html>

Vad ska den gode mannen göra?

Ensamkommande barn och unga ska under asyltiden tilldelas en god man, som har som uppdrag att agera i vårdnadshavarens och förmyndarens ställe.⁹² Den gode mannen har både rätt och skyldighet att bestämma i alla frågor som rör barnets angelägenheter, personliga såväl som ekonomiska och rättsliga.

Enligt SKL kan följande arbetsuppgifter falla på den gode mannen:

- Ansöka om uppehållstillstånd (om inte den ensamkommandes offentliga biträde redan har ansökt)
- Biträda barnet eller den unge vid asylutredningen hos Migrationsverket
- Biträda den ensamkommande vid möten hos det offentliga biträdet
- Söka aktuella bidrag från Migrationsverket och socialtjänsten
- Se till att barnet får komma på en hälsoundersökning
- Företräda barnet vid hälso-, sjuk- och tandvård
- Se till att barnet får en fungerande skolgång
- Delta i utvecklingssamtal
- Förvalta barnets tillgångar
- Kontrollera att ersättningar och bidrag kommer barnet tillgodo
- Företräda barnet vid köp av varor och tjänster
- Samtycka till att barnet eller den unge placeras på ett visst boende
- Ansöka om kontaktperson eller annat bistånd hos socialtjänsten
- Medverka till kontakt med föräldrar och släktingar
- Företräda barnet eller den unge om det utsätts för brott
- Företräda barnet om det begår ett brott
- Vara ett stöd för barnet
- Meddela överförmyndaren om barnet flyttar till annan kommun och om uppehållstillstånd beviljats

I föräldrabalkens 11 kap. 12-13 §§ slås det fast att en god man ska vara "en rättrådig, erfaren och i övrigt lämplig person". Enligt SKL bör även en god man uppfylla följande grundläggande krav:

- Vara särskilt lämpad för arbete med barn i en utsatt situation
- Ha kunskap om barns behov i olika åldrar och ha förståelse för deras situation
- Ha goda kunskaper om det svenska samhället (skola, vård, myndigheters ansvar med mera)
- Behärska god svenska, både skriftligen och muntligen
- Vara opartisk i förhållande till myndigheter
- Ha kunskap om utlänningsärenden och asylprocessen

Särskilt förordnad vårdnadshavare

Om de ensamkommande beviljas uppehållstillstånd ska uppdraget för den gode mannen upphöra. I stället ska tingsrätten, på kommunens socialnämnds initiativ, utse en särskilt förordnad vårdnadshavare. Undantag kan göras om den ensamkommande inom ett halvår fyller 18 år. I dessa fall kvarstår den gode mannen tills den ensamkommande blivit myndig. Uppdraget som särskild förordnad vårdnadshavare skiljer sig innehållsmässigt inte nämnvärt från uppdraget som god man.⁹³

I varje kommun ansvarar en överförmyndare eller en överförmyndarnämnd för rekryteringen och för att de gode männen sköter sitt uppdrag. När det gäller de särskilt förordnade vårdnadshavarna finns det dock en skillnad på vem som ansvarar för tillsynen att uppdraget sköts som det ska. Den särskilda vårdnadshavarens uppdrag delas i in i två delar, den ena som rör omvårdnaden och den andra som rör de ekonomiska frågorna (förmyndarskapet).

Överförmyndaren eller överförmyndarnämnden har tillsynen för de ekonomiska frågorna (förmyndarskapet) och socialnämnden har tillsyn över att omvårdnaden utförs på rätt sätt.

Hur väl fungerar systemet med gode män och särskilt utsedda vårdnadshavare?

Stockholms Stadsmission har via undersökningsföretaget Ipsos genomfört en undersökning som belyser hur överförmyndarna i 51 kommuner⁹⁴ i landets tre största storstadsområden ser på systemet med gode män och särskilt förordnade vårdnadshavarna för ensamkommande barn.

Undersökningen är den första i sitt slag och baseras totalt på 37 telefonintervjuer, vilket motsvarar svar från överförmyndare i omkring 70 procent av kommunerna i Storstockholm, Storgöteborg och Stormalmö. (Vissa kommuner har samordnat sina överförmyndarverksamheter. Ett intervju svar kan därför omfatta flera kommuner.)

Undersökningen visar att en dryg fjärdedel av överförmyndarna anser att systemet fungerar dåligt. Missnöjet med systemet är betydligt mer utbrett i Storgöteborg än i Storstockholm och Stormalmö.

Flera överförmyndare anmärker på att det finns för många aktörer som ansvarar för de ensamkommande barnen och ungdomarna, vilket gör det svårt att få samarbetet och samverkan kring dem att fungera som det är tänkt.

92 Lag (2005:429) om god man för ensamkommande barn reglerar när en god man ska förordnas för ensamkommande som kommer till Sverige utan vårdnadshavare eller annan vuxen som trätt i vårdnadshavarens ställe.

93 Särskilt förordnad vårdnadshavare, (2015), SKL,

<http://skl.se/socialomsorgstod/barnochunga/placeradebarnochunga/ensamkommandebarnochunga/sarskiltforordnadvardnadshavare.3442.html>

94 Undersökningen omfattar följande kommuner i Storstockholm: Botkyrka, Danderyd, Ekerö, Haninge, Huddinge, Järfälla, Lidingö, Nacka, Norrtälje, Nykvarn, Nynäshamn, Salem, Sigtuna, Sollentuna, Solna, Stockholm, Sundbyberg, Södertälje, Tyresö, Täby, Upplands-Bro, Upplands Väsby, Vallentuna, Vaxholm, Värmdö och Österåker. I Storgöteborg: Ale, Alingsås, Göteborg, Härryda, Kungsbacka, Kungälv, Lerum, Lilla Edet, Mölndal, Partille, Stenungsund, Tjörn och Öckerö och i Stormalmö: Burlöv, Eslöv, Höör, Kävlinge, Lomma, Lund, Malmö, Skurup, Staffanstorps, Svedala, Trelleborg och Vellinge.

– De här barnen skuffas ju runt mellan kommunerna. Det är ju olika myndigheter och kommuner har olika ansvar. Det finns inget samordnat ansvar i en kommun. Barnen blir hänvisade till en kommun, blir placerade i en annan och kanske går i skolan i en tredje...

Svar på frågan: vad anser du fungerar mindre bra/dåligt med systemet med gode män i Ipsos undersökning

Drygt två tredjedelar av överförmyndarna anser dock att de gode männen och särskilt förordnade vårdnadshavarna i stor utsträckning har den kompetens som behövs för jobbet. Det kan vara en förklaring till att endast hälften av överförmyndarna erbjuder återkommande kompetensutveckling och att endast 29 procent av de svarande överförmyndarna under 2014 ingripit mot bristande arbete.

Det finns dock flera indikationer på att överförmyndarna skulle behöva skärpa sin tillsyn. Innan en person utses till god man ska överförmyndaren kontrollera personens lämplighet i den utsträckning som behövs. Bland annat ska överförmyndaren utföra en anmärkningskontroll hos Kronofogdemyndigheten och beställa ett utdrag ur belastningsregistret för att kontrollera att personen är skuldfri och inte är dömd för brott. År 2014 kontrollerade tv-programmet Uppdrag granskning hur väl denna kontroll skedde. Man utförde en stickprovskontroll på cirka 2 300 gode män i 25 av Sveriges 290 kommuner. Kontrollen visade att det finns gode män som dömts för allvarliga brott som narkotikabrott, våldtäkt, stöld och häleri. Det fanns även gode män med skulder hos Kronofogden.⁹⁵ Sedan dess har reglerna om kontroll visserligen skärpts⁹⁶ men det är ännu oklart om denna skärpning fått genomslag i praktiken, i synnerhet då behovet av gode män ökat väsentligt.

Överförmyndarna ska även utöva tillsyn över de gode männens och särskilt förordnade vårdnadshavarnas arbete. Alla kommuner har egna rutiner för att utöva sin tillsyn av godemansuppdraget. Det gäller både redovisningsrutiner och arvoderingsnivån.⁹⁷ 2010 konstaterade Rädda Barnen i en rapport att tillsynen fokuseras på hur den gode mannen har förvaltat ekonomin och antalet arbetade timmar. Vad som faktiskt gjorts under arbetstiden följs sällan upp, vilket skapar ett system där gode män inte hålls ansvariga för kvaliteten på sitt arbete, utan endast för den administrativa redovisningen.⁹⁸

Av svaren att döma i undersökningen är det fortfarande främst administrativa brister i arbetet som får överförmyndarna att ingripa och i vissa fall välja att entlediga den gode mannen från sitt uppdrag.

Brister i arbetet med de ensamkommande nämns över huvud taget inte som ett skäl att ingripa. I stället är det kommunikationsproblem, att redovisningskrav inte uppfyllts och att gode män upprepade gånger missat möten med myndigheter som anges som skäl.

Överförmyndarna känner inte till om de ensamkommande själva anser att de gode männen fullgjort sitt uppdrag eller inte. Att de ensamkommande skulle kontakta överförmyndarna för att påtala missförhållanden är inte särskilt troligt. Barnombudsmannen konstaterar att ensamkommande sällan känner till vem de ska vända sig till om de har problem med sin gode man. De känner heller inte till vad en överförmyndare är.⁹⁹

– Det inkommer inte några klagomål i större utsträckning så vi förutsätter att godmanskapet fungerar bra i stort.

Svar på frågan: vad anser du fungerar bra med systemet med gode män i Ipsos undersökning

Då återstår andra vuxna kring de ensamkommande som skulle kunna påtala brister i den gode mannens arbete. Svaren från överförmyndarna antyder att utomstående kritik inte fått dem att ingripa i nämnvärd omfattning. Stockholms Stadsmissions erfarenhet av att påtala brister är också att det inte resulterar i några konkreta åtgärder för de ensamkommande.

Ipsos undersökning visar att många gode män arbetar som särskilt förordnade vårdnadshavare. En tredjedel av överförmyndarna anser att det innebär att det blivit svårare att hitta gode män till de ensamkommande i kommunen. Behovet av att rekrytera nya gode män är stort. I undersökningen uppger sju av tio överförmyndare att de behövde rekrytera fler gode män under 2014. Drygt åtta av tio överförmyndare anser sig ha rekryterat tillräckligt många gode män. Nästan hälften av överförmyndarna (46 procent) uppger också att det blivit lättare eller mycket lättare att rekrytera gode män de senaste tre åren. I en enkätundersökning som länsstyrelserna utfört i Sveriges samtliga kommuner uppger dock kommunerna att det blivit svårare över tid att tillgodose ensamkommande barns och ungas behov av gode män. 70 procent av de svarande kommunerna uppgav exempelvis år 2013 att det var lätt att tillgodose ensamkommande barns behov av gode män. Motsvarande siffra för år 2014 är 54 procent.¹⁰⁰

Av allt att döma har situationen förvärrats under 2015 i takt med att allt fler ensamkommande barn och unga söker sig till Sverige. SKL uppger att det är svårt att rekrytera nya gode män i den utsträckning som behövs i hela Sverige.¹⁰¹

95 Rensfeld, Gunnar, Flera gode män dömda för allvarliga brott, artikel (140225) Svt.se, <http://www.svt.se/ug/flera-gode-mandomda-for-allvarliga-brott>

96 Proposition 2013/14:225, Bättre förutsättningar för gode män och förvaltare, s. 35.

97 Ensamkommande barn och ungdomar – ett gemensamt ansvar, rapport (2010), Sveriges Kommuner och Landsting, s. 27, <http://webbutik.skl.se/bilder/artiklar/pdf/7164-524-1.pdf>

98 Swärd Susann, Oklart uppdrag – Om rollen som god man för ensamkommande flyktbarn, rapport (2010), Rädda Barnen s. 6, <http://resourcecentre.savethechildren.se/sites/default/files/documents/2992.pdf>

99 Ensamkommande ungdomar om god man, (2015), Barnombudsmannen, <http://www.barnombudsmannen.se/barnombudsmannen/pejling-dialog/omraden-som-pejlats/barn-i-samhallets-varld/hallmakten/ensamkommande-ungdomar-om-god-man/>

100 Mottagande och etablering av nyanlända 2014 – Enkätundersökning riktad till Sveriges samtliga kommuner, rapport (2015), s. 15,

<http://projektwebbar.lansstyrelsen.se/integration/SiteCollectionDocuments/rapporter/Mottagande-och-etablering-av-nyanlanda-2014.pdf>

101 Uppgift från Eva von Schéele, förbundsjurist på SKL.

Hur lever ensamkommande i Sverige?

Det finns flera olika boendialternativ för ensamkommande. Vad som är lämpligaste för individen måste avgöras utifrån ålder, kön och den ensamkommandes egna preferenser. Vad som är bäst för en individ är inte nödvändigtvis lika bara för alla andra. Gemensamt för många ensamkommande är dock att de flyttar flera gånger under kort tid under sin första tid i Sverige.

– Jag trivdes inte. Tycker inte om att bo med andra, vuxna. Kan inte få vara själv. Jag var mycket ute.

Ensamkommande flyktingbarn, nu 20 år.
Levt som papperslös från 14 års ålder tills
hen fyllde 17 år, därefter placerad i olika familjehem

Det är kommunernas socialtjänst som ansvarar för de ensamkommande barnens boende. Ensamkommande som inte direkt skickas till en anvisningskommun placeras vanligen på ett transit eller asylboende i ankomst-kommunen. I samband med att de omplaceras till sin anvisningskommun hamnar barnen och de unga i ett nytt boende. Ibland är även detta boende tillfälligt i väntan på en mer långvarig placering. I en del kommuner skiljer man på boende för asylsökande och boende för ensamkommande som fått permanent uppehållstillstånd. Ensamkommande unga som får uppehållstillstånd måste därför flytta ännu en gång.

Forskning visar att varaktighet i den omsorg som ges i kombination med stabila och ömsesidiga vuxenkontakter är viktiga för att säkerställa att ensamkommande barn och ungdomar får en god psykisk hälsa och på sikt kan ta hand om sig själva.¹⁰² Ändå rycks många ensamkommande gång på gång upp från de relationer och sammanhang som de hunnit vänja sig vid. Att det är besvärligt att ryckas upp från vänner och personal vittnar även ensamkommande vid Stockholm Stadsmissions boende för ensamkommande om.

Att bo med en familj eller med andra barn och unga
Oavsett hur många flyttar som de ensamkommande får göra placeras de ensamkommande i någon av de två huvudsakliga boendeformer som tillhandahålls:

- **Familjehem** – Är "vanliga" familjer som efter utredning och godkännande av socialnämnden tar emot barn och ungdomar för stadigvarande vård och fostran. Som familjehem är man "extraförälder" till någon annans barn och ansvarar för den dagliga vården och omsorgen under placeringen. En variant av familjehemmet är jourhemmet, som är ett boende för barn och unga som behöver ett tillfälligt och akut boende. Under tiden i jourhemmet ska socialtjänsten utreda omständigheterna för att se vad som är bäst för barnet innan det placeras i ett långvarigt boende.

- **Hem för vård eller boende (HVB-hem)** inklusive särskilda ungdomshem – som yrkesmässigt drivna hem som även erbjuder vård eller behandling. I dag är de den vanligaste boendeformen för ensamkommande. Statens institutionsstyrelse (SIS) driver hem för sluten ungdomsvård, där ensamkommande kan placeras.

Familjehem

Socialtjänsten och gode män/särskilt förordnad vårdnadsgivare anser ofta att familjehem där familjen inte är släkt eller närstående är det lämpligaste alternativet för placering av ensamkommande. Familjehemmen kan ge de ensamkommande god språkträning, ett eget nätverk i Sverige och grundläggande samhällsinformation.¹⁰³ I många kommuner är det dock svårt att rekrytera tillräckligt många familjehem för ensamkommande.¹⁰⁴

Om barnet har en släkting eller en annan närstående kan placering i så kallade nätverkshem bli aktuellt. Forskning och studier har visat att denna typ av placering är mer stabil än placering i familjehem. Barn och unga som placerats i nätverkshem flyttar i genomsnitt inte lika ofta som de ensamkommande som placerats i familjehem eller i HVB-hem.¹⁰⁵ Enligt Socialtjänsten och gode män/särskilt förordnad vårdnadsgivare finns det dock både för- och nackdelar med denna placeringsform. En uppenbar fördel är att de ensamkommande redan känner den person eller familj de placeras hos. De pratar samma språk och närstående kan underlätta för de ensamkommande att upprätthålla kontakten med den biologiska familjen. Samtidigt finns det även nackdelar med denna boendeform. De ensamkommande barnen och unga kan på grund av tacksamhet mot dem som tagit emot dem uppleva att det är svårt att berätta om problem eller brister i hemmet. Släktingarna kan exempelvis själva befinna sig mitt i en asylprocess med den osäkerhet de kan innebära.

De ekonomiska resurserna kan vara knappa och familjerna kan vara trångbudda. I vissa kommuner betalar exempelvis kommunerna ut en lägre ersättning till nätverkshemmen än i till andra familjehem.Handledningen till nätverkshemmen är inte sällan eftersatt då den anses resurs- och tidskrävande att handleda via tolk. I vissa kommuner görs heller inte lika grundläggande utredningar och bedömningar om hemmet motsvarar behoven hos den ensamkommande.¹⁰⁶

102 Ensamkommande barns och ungas behov – en kartläggning, rapport (2013), Socialstyrelsen, s. 13 ff, <http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/19276/2013-11-37.pdf>

103 Ensamkommande barns och ungas behov – en kartläggning, rapport (2013), Socialstyrelsen, s. 15, <http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/19276/2013-11-37.pdf>

104 Mottagande och etablering av nyanlända 2014 – Enkätundersökning riktad till Sveriges samtliga kommuner, rapport (2015), Länsstyrelsen i Jönköpings län, s. 15, <http://www.lansstyrelsen.se/skane/SiteCollectionDocuments/Gemensam/Sv/Publikationer/Mottagande-och-etablering-avnyanlanda-2014.pdf>

105 Stretmo Live, Melander Charlotte, Får jag vara med? Erfarenheter från ensamkommande barn och ungdomar i Göteborgsregionen och arbetet med denna grupp, rapport 2:2013, FoU i Väst/Gr, s. 52, http://www.grkom.se/download/18.27e6eb5814155ca726a3ec7/1381737874798/2013_far_jag_vara_med.pdf

106 Ensamkommande barns och ungas behov – en kartläggning, rapport (2013), Socialstyrelsen, s. 14 f, <http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/19276/2013-11-37.pdf>

Hem för vård eller boende (HVB-hem)

Det finns flera typer av HVB-hem med olika inriktningar: transitboenden för nyanlända barn och unga, olika former av boenden för de ensamkommande som söker asyl och olika former av boende för de ensamkommande som fått permanent uppehållstillstånd (PUT). Det finns stora skillnader mellan de olika boendeformerna. Det finns också stora skillnader mellan hemmen i hur man arbetar och vilka metoder man använder exempelvis om man prioriterar relationer med eller behandling av de unga. Ungefär hälften av landets HVB-hem är särskilt inriktade att enbart ta emot ensamkommande.¹⁰⁷

Vissa HVB-hem tar både emot barn med beteendeproblematik som kräver behandling och ensamkommande. De ensamkommande är emellertid inte placerade på HVB-hemmen för att få behandling, utan för att få omvårdnad och stöd. Hemmens inriktning och de boendes behov överensstämmer därmed inte alltid. På de blandade hemmen är de ensamkommande oftast äldre jämfört med övriga placerade barn och det är en större andel pojkar i dessa verksamheter. Jämfört med övriga barn som placerats på HVB-hem för behandling känner sig ensamkommande något oftare otrygga – både i förhållande till de andra ungdomarna och till personalen. Antalet platser på hemmen kan variera mellan tre och tjugofem. HVB-hem för ensamkommande har ofta fler än tio platser.¹⁰⁸

Om barnet ska placeras på ett HVB-hem rekommenderar Socialstyrelsen att socialtjänsten ska sträva efter att ensamkommande placeras på mindre och hemlika HVB-hem som främjar nära och fördjupade relationer mellan barn och personal och som både ger omsorg efter individuella behov och som syftar till självständiggörande hos de boende.¹⁰⁹

Socialstyrelsen konstaterar att personal på HVB-hem för ensamkommande inte sällan upplever att hemmen är stora, vilket gör det svårt för personalen att skapa hemlika förhållanden. De är dessutom mer glest bemannade än de HVB-hem, som har behandling som inriktning. Många av dem som arbetar på hemmen har dessutom tidigare arbetat på HVB-hem som riktat in sig på hem för behandling av ungdomar med beteendeproblem, vilket kan bidra till att fokus för deras arbete ligger på regler och uppfostran snarare än på det relationsskapande och omvårdande arbete som de ensamkommande är i större behov av.¹¹⁰

HVB-hem som fungerar som ett transit- eller asylboende är utformade för att tillgodose behoven av grundläggande omvårdnad den första tiden i Sverige. Transit- och asylboendena har stor omsättning av boende och har även en högre personalomsättning än andra typer av boenden. Miljön och stämningen på dessa hem präglas av oro och ovisshet som kan ha en negativ inverkan på alla som vistas på hemmen. Oron kan spås på av att barn och unga avviker och försvinner. Många av de boende kan också känna sig maktlösa. De har inte någon reell möjlighet att påverka sin tillvaro, varken då det gäller anvisning, asylutredningen eller vilka regler som ska gälla på boendet. Det finns dock stora skillnader mellan boendena när det gäller de ensamkommandes möjlighet till medbestämmande. Några enkla grepp kan öka de ensamkommandes känsla av delaktighet och sammanhang. Det kan exempelvis räcka med att personalen är lyhörda för den ensamkommandes egna förbättringsförslag, att de förklarar vilka arbetsuppgifter de har och vilka prioriteringar man har på transitboendet.¹¹¹

HVB-hem för ensamkommande barn och unga med permanent uppehållstillstånd (PUT) är ofta lite mindre boenden och har inte sällan en mer vårdinriktad verksamhet. Ett av dessa är Stockholms Stadsmissions boende för ensamkommande barn och unga mellan 14 och 18 år.

107 Ensamkommande barns och ungas behov – en kartläggning, rapport (2013), Socialstyrelsen, s. 15, <http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/19276/2013-11-37.pdf>

108 Vad tycker barnen? – Barns och ungdomars uppfattning om sin trygghet och delaktighet i HVB- och LSS-boenden under 2013, rapport (2014), Inspektionen för vård och omsorg, s. 7 ff, <http://www.ivo.se/globalassets/dokument/bilder-ochnyheter/2013/vad-tycker-barnen.pdf>

109 Ensamkommande barns och ungas behov – en kartläggning, rapport (2013), Socialstyrelsen, s. 41 <http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/19276/2013-11-37.pdf>

110 Ensamkommande barns och ungas behov – en kartläggning, rapport (2013), Socialstyrelsen, s. 15 f, <http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/19276/2013-11-37.pdf>

111 Ensamkommande barns och ungas behov – en kartläggning, rapport (2013), Socialstyrelsen, s. 15 f, <http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/19276/2013-11-37.pdf>; Malmsten Jenny, I transit – ensamkommande barn berättar, FoU-rapport 2012:1, Stadskontoret Malmö stad, s. 14; <http://www.fouvalfard.se/file/2012-itransit.pdf>

Bostad Ung –

Boende för ensamkommande

Boende för ensamkommande drivs utifrån Stockholms Stadsmissions värdegrund och med ett tydligt egenmaktsperspektiv. Verksamheten har HVB-tillstånd för ensamkommande ungdomar med permanent uppehållstillstånd, 14-18 år och är HBT-certifierat genom RFSL. Alla som jobbar på boendet har stor erfarenhet av ungdomsarbete och av att arbeta med målgruppen. Teamet består av socionomer, behandlingspedagoger och lärare.

På boendet bor både flickor och pojkar i olika åldrar och från olika nationer och som placerats på boendet av socialtjänsten. De flesta har tidigare bott på ett asylboende.

Boendet består av sju lägenheter som har två sovrum ett gemensamt allrum med mikro och kylskåp samt gemensam WC och dusch. Varje lägenhet delas av två personer. Det finns också en stor lägenhet i boendet med gemensamhetsutrymmen, stort kök och personal dygnet runt.

De boende kan delta i boendets gemensamma middagar men har också möjlighet att utifrån ett träningsperspektiv laga egen mat – vid behov med stöd av en coach.

Varje boende har en coach

När en ensamkommande flyttar till boendet får den två coacher varav en är huvudcoach. På boendet arbetar man utifrån BBIC (barnets behov i centrum) med det pedagogiska materialet Hitta Rätt för att utveckla ungdomens självständighet samt för att kvalitetssäkra boendet.

Tillsammans med socialtjänsten, den särskilt förordnade vårdnadshavaren och coachen är den ensamkommande med och upprättar en så kallad genomförandeplan som beskriver hur den unges individuella vårdplan ska kunna genomföras. Planen följs upp och revideras efter behov.

Fokus på egenmakt

Verksamheten drivs utifrån Stockholms Stadsmissions värdegrund och med ett tydligt egenmaktsperspektiv. Då utbildning är ett av de viktigaste inslagen att få egenmakt, arbetar personalen fokuserat med att motivera ungdomen till att studera.

Aktiviteter

Boendet erbjuder också egna aktiviteter såsom gemensamma middagar varje kväll och organiserad läxläsning. Därutöver planerar varje ungdom individuellt med sin coach vilka aktiviteter denne vill pröva och vilket stöd denne eventuellt behöver för att kunna genomföra dessa. Vid varje lov erbjuder boendet aktiviteter utöver det ordinarie schemat. Exempelvis bio, museum, badhus och teater. Personalen arbetar även med att ge den boende inblick i och förståelse för svensk tradition och kultur liksom den boendes egna traditioner genom att bland annat uppmärksamma våra olika högtider – såväl midsommar som Eid al-fitr firas på boendet. Varje söndag har man en gemensam middag, dit är både de nuvarande och de boende som flyttat ut välkomna.

Utslussningsverksamheter

När ensamkommande med uppehållstillstånd fyllt 18 år får de inte längre bo kvar på sitt boende. På sikt ska de klara sig själva men under en mellantid finns det flera former av utslussningsverksamheter.

Den vanligaste formen av utslussningsverksamhet består av lägenheter med tillgång till vuxenstöd. Många unga anser dock inte att de förberetts tillräckligt bra för att klara sig själva kort efter 18-årsdagen. Kontrasten mellan att ha bott med 18-20 personer och plötsligen bo ensam i en lägenhet är stor, särskilt för de unga som upplever att de inte längre är välkomna på det tidigare boendet.¹¹²

I Stockholms Stadsmissions boende för ensamkommande får man bo kvar tills man fyller 19. Därefter erbjuds de boende att flytta till Stadsmissionens Träningsboende för unga där ensamkommande mellan 18 och 23 ges möjlighet att bo i en träningslägenhet i eller kring Stockholm. De som ska flytta från boendet för ensamkommande förbereds för flytten. Bland annat har de som ska flytta ett avslutande samtal med sin coach. Flytten från boendet får ta tid och den som har flyttat får ha fortsatt kontakt med boendet och personalen om hen vill det. Boendet för ensamkommande och Träningsboendet har också gemensamma aktiviteter.

Behov av alternativa boendeformer

Under 2015 har behovet av nya och alternativa boendeformer börjat efterfrågas, som bättre kan anpassas till de ensamkommandes behov av vård och stöd. En del ensamkommande som närmar sig sin 18-årsdag har exempelvis inte ett lika stort omvårdnadsbehov som HVB-hemmen erbjuder. De hade, om ett sådant alternativ hade funnits att tillgå, exempelvis kunnat bo på ett boende med lägre bemanningskrav.

Men efterfrågan rör inte bara boenden med lägre krav. Även boenden med en högre grad av kontroll i form av låsta platser och anpassad behandling efterlyses åt ensamkommande som kan ha avvikit från sin placering, blivit drogberoende eller fastnat i en kriminell livsstil.¹¹³ Samtidigt ifrågasätts om alla placeringar inom den slutna ungdomsvården är nödvändiga. Personalen på Bärby särskilda ungdomshem i Uppland upplever exempelvis att ensamkommande placerats på hemmet på vagare grunder jämfört med de unga som vuxit upp i Sverige och att utredningsplatser används som akutlösningar för placeringar av ungdomar när socialtjänsten inte hittar andra alternativ. Antalet ensamkommande inom den slutna ungdomsvården blir också allt fler. Mellan 2010 och 2014 fördubblades exempelvis antalets placeringar av ensamkommande på Bärby.¹¹⁴

¹¹² Mellquist Joanna, Att ta emot och möta ensamkommande ungdomar på läst institution – En utvärdering av SiS ungdomshem, examensarbete, institutionen för Samhällsvetenskaper, Södertörns högskola

Ensamkommande får inte alltid tillgång till rätt vård

Många ensamkommande bär på trauman och andra svåra erfarenheter

En majoritet av de ensamkommande bär med sig svåra upplevelser som härrör sig från tiden för och under flykten till Sverige. Bland annat är sexuella övergrepp och andra traumatiska upplevelser vanliga.¹¹⁵

Hur den enskilde individen bearbetar och hanterar dessa upplevelser skiljer sig från individ till individ. Även om de varit med om traumatiska händelser behöver de inte ha blivit traumatiserade av dem. Många barn och unga har dock skadats av sina upplevelser. En lång och oviss asylprocess kan dessutom leda till att den psykiska ohälsan förvärras. Symtomen kommer ofta till uttryck som sömnsvårigheter, svårigheter att komma till ro på kvällen och återkommande mardrömmar. En del ensamkommande har ett utåtriktat och aggressivt beteende medan andra drar sig undan och isolerar sig.¹¹⁶

Tillgången på vård i form av barn- och ungdomspsykiatri (BUP) är på många håll begränsad. I en enkätundersökning utförd av länsstyrelserna i samtliga kommuner i Sverige uppger hälften av kommunerna att samverkan med BUP fungerar ganska eller mycket dåligt.¹¹⁷ Vissa BUP-mottagningar tar exempelvis inte emot nya patienter om de fyllt 16 år. Andra mottagningar tar inte emot barn och unga som befinner sig i en asylprocess. Många unga fastnar i glappet mellan barn- och vuxenpsykiatri. Socialstyrelsen efterlyser därför särskilda mottagningar och enheter för barn och unga mellan 16 och 26 år med traumarelaterade problem, där alla även asylsökande och barn till papperslösa skulle kunna få hjälp.¹¹⁸

– När jag mår dåligt fick jag gå till ett ställe som heter BUP. Jag försökte ta självmord. Låg inlagd där ett par dagar. Och fick prata med en. Det hjälper inte, hjälpte inte mig. De kanske hjälper 99 av 100. Men jag är nummer 100.

Före detta ensamkommande flyktingbarn, nu 19 år

Den psykiska och fysiska ohälsan samspekar

I likhet med tillgången till vård för psykisk ohälsa är inte tillgången till vård för fysisk ohälsa likvärdig över landet.

Symtom på psykisk ohälsa ger sig inte sällan till känna som fysiska besvär som huvudvärk, dålig aptit, koncentrationssvårigheter eller spändhet. Men det är även vanligt att barnen och ungdomarna lider av rena fysiska besvär såsom cirkulatoriska sjukdomar, felläkta benbrott, ryggont eller dåliga knän. Även tandhälsan är ofta eftersatt. En del av dessa symtom beror på att de ensamkommande har arbetat sedan unga år men också på att tand-, hälso- och sjukvården är eftersatt i många av de länder barnen kommer ifrån. Många ensamkommande har därför behov av vård och rehabilitering. Cirka 85 procent av de ensamkommande som undersökts av Flyktinghälsan i Malmö remitteras exempelvis vidare för olika insatser inom hälso- och sjukvården.¹¹⁹

Många ensamkommande flyttar ett flertal gånger under den första tiden i Sverige. Detta kan leda till att påbörjade hälsoundersökningar blir ofullständiga. Socialstyrelsen framhåller att barn och unga många gånger är ensamma i sina möten med vården då deras gode man eller särskilda vårdnadshavare inte kan ta ledigt från arbetet för att följa med dem. Det är dock vanligare att de ensamkommande har en vuxen person med sig då de bor på HVB-hem än hos släktingar, eftersom personalen på boendet i så fall följer med dem. Att de ensamkommande inte har någon med sig är särskilt olyckligt i de fall då de får svåra besked, exempelvis att de lider av allvarliga eller smittsamma sjukdomar.¹²⁰

Denna bild överensstämmer med Stockholms Stadsmissions. På boendet för ensamkommande är det ofta den ensamkommandes coach som följer med som stöd då de unga ska besöka hälso- och sjukvården.

113 Moreno Federico, Wagner Katia, Barnen som inte finns, artikel SvD Kultur (150510)

114 Mellquist Joanna, Att ta emot och möta ensamkommande ungdomar på läst institution – En utvärdering av Sis ungdomshem, examensarbete (2014), institutionen för Samhällsvetenskaper, Södertörns högskola

115 Psykisk ohälsa hos asylsökande och nyanlända migranter, kunskapsunderlag för primärvården (2015), Socialstyrelsen, s. 11, <http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/19664/2015-1-19.pdf>

116 Ensamkommande barns och ungas behov – en kartläggning, rapport (2013), Socialstyrelsen, s. 20, <http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/19276/2013-11-37.pdf>

117 Mottagande och etablering av nyanlända 2014 – Enkätundersökning riktad till Sveriges samtliga kommuner, rapport (2015), Länsstyrelsen i Jönköpings län, s. 15, <http://www.lansstyrelsen.se/skane/SiteCollectionDocuments/Gemensam/Sv/Publikationer/Mottagande-och-etablering-avnyanlanda-2014.pdf>

118 Ensamkommande barns och ungas behov – en kartläggning, rapport (2013), Socialstyrelsen, s. 20, <http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/19276/2013-11-37.pdf>

119 Ensamkommande barns och ungas behov – en kartläggning, rapport (2013), Socialstyrelsen, s. 21 f., <http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/19276/2013-11-37.pdf>

120 Ensamkommande barns och ungas behov – en kartläggning, rapport (2013), Socialstyrelsen, s. 21 f., <http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/19276/2013-11-37.pdf>

Skolan är avgörande för framtiden

Utbildning är ett av de viktigaste inslagen för att de ensamkommande ska få egenmakt. För många ensamkommande erbjuder skolan en normaliserande och trygg struktur. Internationell forskning om ensamkommande barn betonar skolans roll också som betydelsefull. Skolan har dock inget särskilt ansvar för ensamkommande barn utan de räknas in i gruppen nyanlända. Under tiden barnen är asylsökande har de rätt att gå i skolan men har ingen skolplikt. Det är de ensamkommandes godes man som ska se till att de under asyltiden får tillgång till en fungerande skolgång. Om de får permanent uppehållstillstånd omfattas de dock av samma skolplikt som alla andra barn och unga.¹²¹

Ensamkommande barn och unga beskrivs som en skolmotiverad grupp, men de flesta får slita hårt för att lära sig ett nytt språk och samtidigt uppfylla kunskapskraven. Det finns dock stora skillnader i de ensamkommandes förutsättningar att tillgodogöra sig undervisningen. Många barn och unga har en mycket bristfällig skolgång bakom sig. Andra har en gedigen utbildning som väl motsvarar den svenska skolans krav. Oavsett förkunskaper blir det dock svårare att klara sig bra i den svenska skolan ju äldre man är när man kommer hit. Tiden blir helt enkelt knappare att komplettera eventuella brister i utbildningen.¹²²

I många kommuner har man också svårt att leva upp till de författningskrav som ställs på utbildning till asylsökande och barn till papperslösa. Skolinspektionen har vid en så kallad riktad tillsyn i funnit att alla kommuner inte kan ge utbildning till samtliga asylsökande barn i kommunen. Flera kommuner befarar dessutom att de inom en snar framtid kommer att få ännu svårare att klara sitt uppdrag.

Skolinspektionen pekar också på att kartläggningen av de asylsökande barnens tidigare kunskaper och erfarenheter behöver utvecklas i många kommuner. I vissa fall saknar kommunen kompetens att alls genomföra en kartläggning, exempelvis med stöd av någon som talar elevens modersmål. Kommunerna upplever att det är svårt att rekrytera tillräckligt med personal med rätt kompetens.

Tillsynen visar dock att det även saknas kompetensutveckling för befintlig personal. Skolinspektionen anser att kompetensbristen är bekymmersam ur barnens perspektiv. Det finns risk att de möts av skolpersonal som inte förstår deras inlärnings- och anpassningsbehov. Därmed riskerar barnen att tappa kunskapsutveckling och hamna efter barn som haft hela sin skolgång i Sverige.¹²⁴

Flera kommuner efterfrågar ökad stöttning från statligt håll. Det gäller i såväl frågan om ersättning för de kostnader kommunerna menar att de har för att erbjuda barnen utbildning, som hur kommunerna ska säkerställa att de har fullgod kompetens för att möta uppdraget. Skolinspektionen visar viss förståelse för kommunernas hållning, men anser samtidigt att många kommuner också behöver utveckla sitt arbete inom ramen för sitt uppdrag.¹²⁵

121 Ensamkommande barns och ungas behov – en kartläggning, rapport (2013), Socialstyrelsen, s. 24f., <http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/19276/2013-11-37.pdf>

122 Ensamkommande barns och ungas behov – en kartläggning, rapport (2013), Socialstyrelsen, s. 24f., <http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/19276/2013-11-37.pdf>

123 Utbildning för asylsökande barn och barn som vistas i landet utan tillstånd – Riktad tillsyn i 30 kommuner, (rapport 2015), Skolinspektionen, sid 5 f., <http://www.skolinspektionen.se/Documents/publikationssok/granskningsrapporter/riktadetillsyner/2015/rapport-riktad-asyl-150324.pdf>

124 Utbildning för asylsökande barn och barn som vistas i landet utan tillstånd – Riktad tillsyn i 30 kommuner, (rapport 2015), Skolinspektionen, sid 5 f., <http://www.skolinspektionen.se/Documents/publikationssok/granskningsrapporter/riktadetillsyner/2015/rapport-riktad-asyl-150324.pdf>

125 Utbildning för asylsökande barn och barn som vistas i landet utan tillstånd – Riktad tillsyn i 30 kommuner, (rapport 2015), Skolinspektionen, sid 5 f., <http://www.skolinspektionen.se/Documents/publikationssok/granskningsrapporter/riktadetillsyner/2015/rapport-riktad-asyl-150324.pdf>

126 Antalet försvunna barn och unga måste sättas i relation till hur många ensamkommande som kommer till Sverige

127 Uppgifterna rör tidsperioden 2013 till och med den 24 augusti 2015, Migrationsverkets statistikenhet.

128 Se Barn- och Ungdomsrapporten 2014 med tema barn till papperslösa.

129 Barnombudsmannen kräver nationell handlingsplan om ensamkommande, pressmeddelande (2015), Barnombudsmannen,

<http://www.barnombudsmannen.se/barnombudsmannen/i-media/nyheter/2015/barnombudsmannen-kraver-nationellhandlingsplan-om-ensamkommande/>

Barn som avviker och glöms bort

Att ensamkommande barn och unga försvinner spårlost är ett problem i flera europeiska länder. I Sverige försvinner 5 till 10 procent av de ensamkommande asylsökande barnen och ungdomarna varje år. 30 procent av de barn och unga som försvinner är yngre än 15 år.

De ensamkommande försvinner i alla skeden av asylprocessen och ingen vet med säkerhet vad som händer med dem. Det finns dock en stor risk att barnen och ungdomarna utnyttjas i människohandel och kriminalitet. En del ensamkommande riskerar ett liv som papperslösa där de sannolikt utnyttjas som svart arbetskraft.¹²⁸ Trots att myndigheterna har viktig information saknas övergripande analyser av denna. Myndigheterna saknar också en bild av vad de barn som återfinns har varit med om.¹²⁹

I en nationell kartläggning från 2012 som utförts av länsstyrelsen i Stockholms län konstateras att totalt 166 barn och unga registrerats i Sverige som misstänkta offer för människohandel eller människohandelsliknande brott under tiden 2009–2011. Länsstyrelsen konstaterar att nästan en tredjedel av dessa barn och unga utgörs av ensamkommande, som kommit till Sverige och sökt asyl med ett uppdrag att stjäla eller för att bli sexuellt exploaterade under den tid de är placerade i en viss kommun. När brottet uppdagas försvinner de och tycks inte längre vara kommunens ansvar. Enbart i speciella fall är det någon som efterlyser de ensamkommande eller försöker ta reda på var de tagit vägen. Det saknas därför grundläggande information och kunskap om hur barnen verkligen har det. Ett antagande är att de hör till mycket socialt marginaliserade grupper och att de övergivits, lånats ut eller sålts. Barnen och ungdomarna är utan egna rättigheter och utan något socialt skyddsnät. De lämnas åt sitt öde och ingen vet vem som har huvudansvaret. Det saknas nationella riktlinjer även om vissa kommuner tagit fram egna.¹³⁰

När ensamkommande barn och unga försvinner (avviker) bör god man eller särskilt förordnad vårdnadshavare göra en polisanmälan. I samråd med god man, särskilt förordnad vårdnadshavare, familjehemmet eller HVB och andra berörda samarbetspartners gör socialtjänsten en individuell bedömning om vad som är lämpligt att göra i det enskilda fallet. Vilka åtgärder som ska företas, resultatet av dessa samt vilka olika avvägningar som gjorts dokumenteras i barnets eller den ungas personakt. Hur länge socialtjänsten ska avvakta med att avsluta ärendet, ifall ett barn eller en ung person har avvikit, avgörs från fall till fall. När ärendet avslutas entledigas även i normalfallet den gode mannens uppdrag. I vissa kommuner har man dock infört en rutin där den gode mannen får ha kvar sitt uppdrag i fall den ensamkommande återfinns eller återkommer.¹³¹

Ju äldre den ensamkommande är som avviker desto mindre görs från myndigheternas sida. Vissa myndigheter och resurspersoner uppfattar de försvunna som överlevare som är vana att klara sig själva och på väg någon annanstans. I vissa fall misstänker man även att de ensamkommande själva valt att avvika för att undvika utvisning, och att de därför valt att leva som papperslösa.¹³²

I sin senaste granskning från februari 2015 är FN:s barnrättskommitté särskilt bekymrad över att många ensamkommande barn och unga försvinner (avviker). Kommittén pekar specifikt på bristande åtgärder/utredning när en ensamkommande försvinner. Barnrättskommittén rekommenderar därför effektivare åtgärder för att öka skyddet för de barn och unga som försvinner.¹³³

130 Barn utsatta för människohandel – en nationell kartläggning, rapport 2012:27, Länsstyrelsen i Stockholms län,

http://www.lansstyrelsen.se/stockholm/SiteCollectionDocuments/Sv/publikationer/2012/Webbversion_Rapport_2012_27_Barn_utsatta_for_manniskohandel.pdf

131 Socialtjänstens arbete med ensamkommande barn och ungdomar – en vägledning, (2013), Socialstyrelsen, s. 69 f., <http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/19030/2013-5-2.pdf>; Ensamkommande barns och ungas behov – en kartläggning, rapport (2013), Socialstyrelsen, s. 24f., <http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/19276/2013-11-37.pdf>

132 Ensamkommande barns och ungas behov – en kartläggning, rapport (2013), Socialstyrelsen, s. 20, <http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/19276/2013-11-37.pdf>;

Stretmo Live, Governing the unaccompanied Child – media, policy and practice, doktorsavhandling (2014), Göteborgs universitet.

133 Sverige får FN-kritik för barnens situation, artikel, SvD (150204), <http://www.svd.se/sverige-far-fn-kritik-for-barnenssituation>

AVSLUTNING OCH DISKUSSION

Alla barn får inte samma chanser under uppväxten. För vissa barn ger själva området de växer upp i sämre förutsättningar, exempelvis i form av en ökad risk för trångboddhet, sämre skolor, högre risk för fysisk och psykisk ohälsa och högre arbetslöshet.

Men hos varje enskild individ finns chansen att kompensera för de risker de utsätts för under uppväxten. Avgörande är att vuxna i barnets närhet (exempelvis föräldrar, barnhälsovården, eller personal i förskolan eller i skolan) så tidigt som möjligt identifierar problemen och ser till att barnet får tillräckligt stöd och hjälp att hantera och lösa problemen. I detta sammanhang utgör skolan en särskild nyckelfaktor. Att skolorna i många socioekonomiskt utsatta stadsdelar inte förmår leva upp till sitt kompensatoriska uppdrag att utjämna förutsättningarna för elever med skilda bakgrunder är därmed en betydande risk- och orosfaktor såväl i dagsläget som i ett livslångt perspektiv.

Barn som växer upp med långvarigt försörjningsbidrag är särskilt utsatta

Barn som växer upp i familjer som uppstår långvarigt försörjningsstöd har sämre livschanser. De tenderar ha låga meritvärden i grundskolan och har lägre sannolikhet att klara gymnasiet. Risker är höga att de själva kommer att uppstå försörjningsstöd som vuxna. Barnen tenderar också att ha sämre hälsa. Barn till föräldrar som är beroende av försörjningsstöd löper exempelvis 131 procent högre risk att dö under barndomen jämfört med barn som inte lever under samma ekonomiska utsatthet och risken att bli inlagd på sjukhus med en diagnos som är relaterad till psykisk ohälsa är 186 procent högre. Nästan en tredjedel av de barn och unga som har psykosomatiska besvär oroar sig för sin eller familjens ekonomi, motsvarande siffror för unga utan besvär är 10 procent.

Trots att dessa samband är kända får inte barnen och de unga tillräckligt stöd. På det individuella planet kan tidig upptäckt och effektiva insatser vara avgörande för barnets möjligheter att få ett gott liv men det behövs även generella insatser. Flera rapporter, både nationella och internationella, om ojämlikhet i hälsa förordar generella åtgärder som riktas till alla barn men som ges i "större doser" till dem med störst behov. En sådan åtgärd kan vara den fritidspeng som infördes under 2014. Pengen ger hushåll med barn i årskurs 4–9 som mottagit försörjningsstöd under en längre tid rätt till ersättning från socialnämnden för att täcka kostnader för barnens fritidsaktiviteter.

Stora skillnader mellan socioekonomiskt utsatta stadsdelar

Även om grundförutsättningarna är lika, exempelvis låg förvärvsfrekvens, högt uttag av försörjningsstöd och låg behörighet till gymnasieskolan, finns det stora skillnader mellan storstadsområdenas socioekonomiskt utsatta stadsdelar. Skillnaderna går både att hänföra mellan de tre storstadsområdena – Stockholm, Göteborg och Malmö och mellan stadsdelarna i respektive storstadsområde. Analysen i denna rapport visar att Stockholmsområdet klarar sig bättre än Malmö och Göteborg. En trolig förklaring är att utbudet av arbeten är högre i Stockholmsområdet och att det därför är lättare att få sysselsättning. Men även inom Stockholmsområdet finns stora skillnader mellan stadsdelarna. Skillnaderna i utfall kan ha flera och komplexa orsaker men skillnaderna visar ändå att det finns en möjlighet till förändring och förbättring. Det bör finnas värdefulla lärdomar att dra från de stadsdelar där man vänt en negativ utveckling till en positiv.

Ensamkommande barn och unga riskerar att falla mellan stolarna

Det finns i dag ingen myndighet eller organisation som har huvudansvaret för att ensamkommande barn och unga ska få ett så bra mottagande som möjligt. Information och fakta om de ensamkommande och deras behov finns hos flera olika aktörer. Det leder till flera negativa konsekvenser. En är att det är svårt att identifiera de brister i systemet, en annan är att alla aktörer inte drar lärdom av de fakta, erfarenheter och kunskaper som finns. Särskilt tydligt är detta i frågan om barn som avviker/försvinner där allas ansvar inte är någons. Få insatser görs därför att återfinna de barn som avviker.

Systemet med gode män och särskilt förordnade vårdnadshavare brister

En dryg fjärdedel av överförmyndarna i den undersökning som ligger till grund för slutsatserna i denna rapport anser att systemet med gode män och särskilt förordnade vårdnadshavare fungerar dåligt.

I dag finns många gode män och särskilt förordnade vårdnadshavare som ger den hjälp och stöd till de ensamkommande som de ska. Men det finns också många exempel när de inte gör det. Den tillsyn som överförmyndarna ska ha tycks mest vara fokuserad på att de gode männen och särskilt förordnade vårdnadshavarna uppfyller arbetets administrativa delar – exempelvis att formulären fylls i på rätt sätt. Själva kvaliteten i arbetet – att gode männen och särskilt förordnade vårdnadshavarna arbetar i enlighet med de regler och lagar som finns tycks av svaren i undersökningen att döma inte kontrolleras i lika hög utsträckning.

I Finland har man redan reformerat systemen. Staten har tagit över ansvaret, rollen som gode man har professionaliserats och en oberoende och tuffare tillsyn har införts.

REKOMMENDATIONER

Stockholms Stadsmission har sedan organisationen grundades 1853 arbetat outtröttligt och engagerat för att mildra social misär och motverka utanförskap och utsatthet i Stockholmsregionen.

De erfarenheter och kunskaper som våra medarbetare får genom att träffa de människor som söker sig till våra verksamheter har genom åren inspirerat beslutsfattare och medverkat till förbättringar i strävan att skapa ett Stockholm som ser alla sina invånare.

Nedan följer våra förslag, utan inbördes rangordning, till Stockholms stad, regeringen och riksdagen på åtgärder för att förbättra situationen för utsatta barn och unga som lever i Sverige. Våra rekommendationer är grundade i barnkonventionen som slår fast att det är varje stats ansvar och skyldighet att tillgodose barns grundläggande behov och rättigheter.

Barnets bästa ska komma i främsta rummet vid alla beslut som rör barn. När det gäller barnets ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter ska staten utnyttja det yttersta av sina resurser.

(Artikel 3 och 4 barnkonventionen)

1. Se till att barn till föräldrar med långvarigt försörjningsstöd får det stöd de behöver

Samhället har allt att vinna på att se till att barn till föräldrar med långvarigt försörjningsstöd får det stöd de behöver för att kompensera för risken att få sämre hälsa och skolresultat.

Tidiga och effektiva insatser är viktiga. Mödravården, barnhälsovården, förskolan, skolan, elevhälsan och socialtjänsten måste därför bli ännu bättre på att identifiera, fånga upp och rikta stöd mot de barn som behöver det.

En viktig aspekt är att föra in barnperspektivet i socialtjänstens bedömning av en familjs behov av försörjningsstöd. I dag utelämnas i princip detta i alla bedömningar.

2. Reformera systemet med gode män och särskilt förordnade vårdnadshavare

I dag kan systemet liknas vid ett lotteri. De ensamkommande som har tur drar en vinstlott i form av engagerade och kunniga gode män och särskilt förordnade vårdnadshavare. Andra ensamkommande drar en nitlott, utan möjlighet att ens kontakta sin gode man eller särskilt förordnade vårdnadshavare.

Dagens system är därmed inte rättssäkert och bör utredas. I samband med detta bör det undersökas om Sverige likt Finland bör övergå till ett system med professionella gode män som arbetar under skarpare tillsyn.

3. Utred möjligheten att skapa fler typer av boenden utifrån de ensamkommandes behov

De ensamkommande utgör inte en homogen grupp. De har vitt skilda behov av stöd och hjälp. En del behöver relativt lite stöd och omvårdnad, andra behöver stöd och hjälp dygnet runt. Trots det erbjuds relativt få boendeanternativ i dag. De som finns utgår från tanken att de boende behöver mycket stöd med tillgång till personal dygnet runt. Men det gäller inte alla ensamkommande som exempelvis närmar sig sin 18-årsdag och som är vana att klara sig själva. För denna grupp ensamkommande skulle ett mer självständigt boende kunna vara ett alternativ. En annan kategori ensamkommande skulle dock behöva mer stöd än vad som finns på ett vanligt HVB-hem. I dag placeras dessa barn och unga inom den slutna ungdomsvården trots att det inte är en miljö som är anpassad till deras behov. För ensamkommande som avvikit, blivit drogberoende eller fastnat i en kriminell livsstil skulle det i stället behövas boenden med låsta platser och anpassad behandling för just denna grupp barn och unga.

Många ensamkommande barn och unga tvingas flytta flera gånger på kort tid under sin första tid i Sverige. De rycks upp från platser, hem och människor som de hunnit knyta an till. Många gånger kan en flytt vara nödvändig för att den ensamkommande ska kunna få ett långvarigt och tryggt boende, men orsaken till flytten kan också bero på bristfällig planering. Ansvariga kommuner borde få i uppdrag att försöka skapa ett så sammanhållet boende som möjligt. Exempelvis borde det bli svårare att placera den ensamkommande i ett boende i en annan kommun än den som har fått ansvaret för den ensamkommande.

Att det tas hänsyn till varje individs behov av boende är viktigt, men det är också, i takt med att de ensamkommande blir allt fler, viktigt att använda de offentliga resurserna så effektivt som möjligt. Genom att skapa fler boendeanternativ skulle både dessa behov kunna uppfyllas.

4. Skapa ett nationellt kunskaps- och resurscenter för ensamkommande barn och unga

Det saknas inte fakta och kunskaper om ensamkommande barn och unga, men det saknas någon som är huvudansvarig för att sammanställa, analysera och sprida den kunskap som finns om barnets behov rörande allt från hälsa till boende.

I dag varierar kunskaperna betydligt mellan dem som är ansvariga för mottagandet av ensamkommande barn. Ett mål för ett kunskapscenter skulle därför vara att skapa och sprida kunskapen om en kunskapsbaserad modell för ett mottagande av ensamkommande barn och ungdomar, som utgår från ett barnperspektiv och sätter barns bästa i centrum.

REFERENSER

Barnombudsmannen, Ensamkommande ungdomar om god man, (2015), <http://www.barnombudsmannen.se/barnombudsmannen/pejling-dialog/omraden-sompejlats/barn-i-samhallets-vard/halla-makten/ensamkommande-ungdomar-om-god-man/>

Barnombudsmannen, Barnombudsmannen kräver nationell handlingsplan om ensamkommande, pressmeddelande (2015), <http://www.barnombudsmannen.se/barnombudsmannen/imedia/nyheter/2015/barnombudsmannen-kraver-nationell-handlingsplan-om-ensamkommande/>

Boverket, Urbant utvecklingsarbete – delrapportering av regeringsuppdrag, rapport 2013:6, <http://www.boverket.se/globalassets/publikationer/dokument/2013/urbant-utvecklingsarbete-medbilagor.pdf>

Brottsförebyggandet rådet (Brå), Följder av segregation och dess dynamik, (2011), <http://www.bra.se/bra/nytt-fran-bra/arkiv/nyheter/2011-11-03-foljder-av-segregation-och-dessdynamik.html>

Brottsförebyggande rådet (Brå), Brottstatistik och resultat från NTU i URBAN15-områden, Anmälda brott 2013 och resultat från den Nationella trygghetsundersökningen 2007–2013 i lään, kommuner och stadsdelar som omfattas av det urbana utvecklingsarbetet, redovisning (2014), http://www.bra.se/download/18.12caa4f91440b31239f3037/1396256033332/URBAN15_2014-03-31.pdf

Cederblad Marianne, Ungas psykiska hälsa förbryllar forskare, Läkartidningen 2013;110:CC9C, <http://www.lakartidningen.se/Klinik-och-vetenskap/Klinisk-oversikt/2013/09/Ungas-psykiskahalsa-forbryllar-forskare/>

Eurostat, <http://ec.europa.eu/eurostat>

FNs konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) (1989), <http://www.regeringen.se/contentassets/8caaea4bf49834f16aa52df2108837b2d/fns-konvention-ombarnets-rattigheter-so-199020>

Folkhälsomyndigheten, Allmänt välbefinnande och självskattad psykisk hälsa bland 11-, 13- och 15-åringar i Sverige, rapport (2014), <http://www.folkhalsomyndigheten.se/documents/nyheterpress/nyheter2014/PM-allmant-valbefinnande-och-sjalvskattad-psykisk-halsa%2020140702.pdf>

Hård af Segerstad, Lisa m fl., Barn, miljö och hälsa, En rapport från Skåne Blekinge och Kronobergs lään 2013, rapport (2013) Region Skåne, Landstinget Kronoberg, Landstinget Blekinge samt Länsstyrelserna i Skåne, Kronoberg och Blekinge, <http://www.lansstyrelsen.se/blekinge/SiteCollectionDocuments/Sv/publikationer/rapporter/2014/Barnhalsorapport.pdf>

Inspektionen för vård och omsorg, Vad tycker barnen? – Barns och ungdomars uppfattning om sin trygghet och delaktighet i HVB- och LSS-boenden under 2013, rapport (2014), <http://www.ivo.se/globalassets/dokument/bilder-och-nyheter/2013/vad-tycker-barnen.pdf>

Köhler Marie (red), Djurfeldt Anders (red), Barn i Malmö – Skilda livsvillkor ger ojämlik hälsa, Vetenskaplig underlagsrapport till Kommission för ett socialt hållbart Malmö (2012), http://malmo.se/download/18.31ab534713cd4aa921366e8/Barns%2Bhalsa%2B%2BMalmö_Marie%2BKöhler.pdf

Länsstyrelserna, Mottagande och etablering av nyanlända 2014 – Enkätundersökning riktad till Sveriges samtliga kommuner, rapport (2015), <http://projektwebbar.lansstyrelsen.se/integration/SiteCollectionDocuments/rapporter/Mottagande-och-etablering-av-nyanlanda-2014.pdf>

Länsstyrelsen i Stockholms lään, Barn utsatta för människohandel – en nationell kartläggning, rapport 2012:27, http://www.lansstyrelsen.se/stockholm/SiteCollectionDocuments/Sv/publikationer/2012/Webbversion_Rapport_2012_27_Barn_utsatta_for_manniskohandel.pdf

Mellquist Joanna, Att ta emot och möta ensamkommande ungdomar på låst institution – En utvärdering av Sis ungdomshem, examensarbete (2014), institutionen för Samhällsvetenskaper, Södertörns högskola

Malmö stad, Riktlinjer för handläggning av försörjningsstöd och ekonomiskt bistånd för livsföring i övrigt, http://www.malmo.se/download/18.1d68919c1431f1e2a9636e7/1389365268757/Riktlinjer+för+handläggning+av+försörjningsstöd+och+ekonomiskt+bistånd_Malmö+stad.pdf

Migrationsinfo.se, (Fores), <http://www.migrationsinfo.se>

Migrationsverkets statistikfunktion

Migrationsverket, Powerpointpresentation för gode män och överförmyndare, (2015) <http://www.migrationsverket.se/Andra-aktorer/Gode-man.html>

Migrationsverket, Verksamhets- och utgiftsprognos (juli 2015), <http://www.migrationsverket.se/download/18.b70e31914e4e8c297f8b0/1437642611345/Migrationsverkets+juliprognos+%28P4-15%29.pdf>

Migrationsverket, Anvisning av kommun, (2015) <http://www.migrationsverket.se/Andraaktorer/Kommuner/Om-ensamkommande-barn-och-ungdomar/Overenskommelser-omtagande/Anvisningskommun.html>

Migrationsverket, Färre asylsökande än väntat söker sig till Sverige, men ensamkommande barn ökar kraftigt, pressmeddelande (2015), <http://www.migrationsverket.se/Om-Migrationsverket/Nyhetsarkiv/Nyhetsarkiv-2015/2015-07-23-Farre-asylsokande-an-vantat-sokersig-till-Sverige-men-ensamkommande-barn-okar-kraftigt.html>

Moreno Federico, Wagner Katia, Barnen som inte finns, artikel SvD Kultur (150510)

Mörk Eva m fl., Hellre rik och frisk – om familjebakgrund och barns hälsa, rapport, SNS (2014), <http://www.sns.se/sites/default/files/hellre-rik-och-frisk-inlaga-rev.pdf>

Niknami Susan, Schröder Lena, Bakom siffrorna – unga som varken arbetade eller studerade 2000–2010, rapport (2014), Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, <http://temaunga.se/sites/default/files/Rapporter/bakomsiffrornawebb.pdf>

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF), När livet känns fel – Ungas upplevelser kring psykisk ohälsa, rapport (2015), http://www.mucf.se/sites/default/files/publikationer_uploads/nar-livet-kanns-fel_0.pdf

Nordström Skans Oskar och Åslund Olof, Etnisk segregation i storstäderna – bostadsområden, arbetsplatser, skolor och familjebildning 1985–2006, rapport 2010:4, IFAU, <http://www.ifau.se/Upload/pdf/se/2010/r10-04-Etnisk-segregation-i-storstaderna.pdf>,

Petersen S. m fl., Barns och ungdomars psykiska hälsa i Sverige, litteraturoversikt (2010), Kungliga Vetenskapsakademien, Hälsoutskottet, http://www.kva.se/globalassets/vetenskap_samhallet/halsa/utskottet/kunskapsoversikt1_halsa_sve_2010.pdf

- Pålsson David, Wiklund Stefan, Ungas röster om socialt utanförskap i Sverige, rapport (2012), Unicef, <http://www.scribd.com/doc/110980900/Jag-ar-bara-15-ar-men-ibland-kanns-det-redan-som-attdet-ar-kort-Ungas-roster-om-socialt-utanforskap-i-Sverige>
- Regeringens proposition 2013/14:225, Bättre förutsättningar för gode män och förvaltare
- Rensfeld, Gunnar, Flera gode män dömda för allvarliga brott, artikel (140225) Svt.se, <http://www.svt.se/ug/flera-gode-man-domda-for-allvarliga-brott>
- Riksdagsmotion Vänsterpartiet 2013/14:So616
- Rikskriminalpolisen, underrättelsesektionen, En nationell översikt av kriminella nätverk med stor påverkan i lokalsamhället, rapport (2014), <https://polisen.se/Global/www%20och%20Intrapolis/Rapporterutredningar/01%20Polisen%20nationellt/Ovriga%20rapporterutredningar/Kriminella%20nätverk%20med%20stor%20paverkan%20i%20lokalsamhället%20Sekretesspr%2014.pdf>
- Rädda Barnen, Barnfattigdom i Sverige. Årsrapport 2014, rapport (2014) http://www.raddabarnen.se/Documents/vad-vi-gor/sverige/samhalletsansvar/barnfattigdom/rb_fattigdom_2014_klar2_webb_.pdf
- SFS 1994:137 lag om mottagande av asylsökande m fl.
- SFS 2005:429 lag om god man för ensamkommande barn
- SFS 2001:453 socialtjänstlag
- Sjögren Anna, Svaleryd Helena, Nitlott i barndomen – familjebakgrund, hälsa, utbildning och socialbidragstagande bland unga vuxna, Rapport 2011:5, IFAU (2011), <http://www.ifau.se/Upload/pdf/se/2011/r11-05-Nitlott-i-barndomen-familjebakgrund-halsautbildning-och-socialbidragstagande-bland-unga-vuxna.pdf>
- Skolinspektionen, Utbildning för asylsökande barn och barn som vistas i landet utan tillstånd – Riktad tillsyn i 30 kommuner, (rapport 2015), <http://www.skolinspektionen.se/Documents/publikationssok/granskingsrapporter/riktadettillsyn/2015/rapport-riktad-asyl-150324.pdf>
- Skolverket, Pojkarnas betyg ökar mest, (2013), <http://www.skolverket.se/statistik-och-utvardering/nyhetsarkiv/2.7602/pojkarnas-betyg-okar-mest-1.207571>
- Socialstyrelsen, information om försörjningsstöd, <http://www.socialstyrelsen.se/hittarattmyndighet/ekonomiskt bistand/forsorjningsstod>
- Socialstyrelsen, information om riksnormen, <http://www.socialstyrelsen.se/ekonomiskt bistand/riksnormen>
- Socialstyrelsen, Folkhälsorapport 2009, rapport (2009), <http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/8495/2009-126-71.pdf>
- Socialstyrelsen, Social rapport 2010, rapport (2010), <http://www.socialstyrelsen.se/lists/artikelkatalog/attachments/17957/2010-3-11.pdf>
- Socialstyrelsen, Barns och ungas hälsa, vård och omsorg 2013, rapport (2013), <http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/19016/2013-3-15.pdf>
- Socialstyrelsen, Socialtjänstens arbete med ensamkommande barn och ungdomar – en vägledning, (2013), <http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/19030/2013-5-2.pdf>
- Socialstyrelsen, Ekonomisk utsatthet och välfärd bland barn och deras familjer 1968–2010, underlagsrapport till "Barns och ungas hälsa, vård och omsorg 2013", rapport (2013), <http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/19103/2013-5-36.pdf>
- Socialstyrelsen, Ensamkommande barns och ungas behov – en kartläggning, rapport (2013), <http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/19276/2013-11-37.pdf>
- Socialstyrelsen, Psykisk ohälsa hos asylsökande och nyanlända migranter, kunskapsunderlag för primärvården (2015), <http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/19664/2015-1-19.pdf>
- Socialstyrelsen, Beaktande av barnperspektiv vid handläggning av ekonomiskt bistånd – En fallstudie av tre socialförvaltningar, rapport (2015), <http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/19699/2015-1-46.pdf>
- Statistiska centralbyrån SCB, Registerdata för integration, http://www.scb.se/sv/_/Hittastatistik/Temaomraden/Integration/Statistik/Registerdata-for-integration/
- Statistiska Centralbyrån, Tidsbegränsade anställningar – en vanlig ingång till arbete, artikel (2015), http://www.scb.se/sv/_/Hitta-statistik/Statistik-efteramne/Arbetsmarknad/Arbetskraftsundersokningar/Arbetskraftsundersokningarna-AKU/23265/23272/Behallare-for-Press/385694/
- Stretmo Live, Melander Charlotte, Får jag vara med? Erfarenheter från ensamkommande barn och ungdomar i Göteborgsregionen och arbetet med denna grupp, rapport 2:2013, FoU i Väst/Gr, s. 52, http://www.grkom.se/download/18.27eeeb5814155ca726a3ec7/1381737874798/2013_far_jag_vara_med.pdf
- Stretmo Live, Governing the unaccompanied Child – media, policy and practice, doktorsavhandling (2014), Göteborgs universitet
- Sveriges Kommuner och Landsting (SKL), SKL tycker: Gör om systemet med gode män och överförmyndare, (2014), <http://skl.se/ekonomijuridikstatistik/juridik/overformyndarjuridik/sklytckergeromssystemetmedgodemanochoverformyndare.4486.html>
- Sveriges Kommuner och Landsting (SKL), Särskilt förordnad vårdnadshavare, (2015), <http://skl.se/socialomsorgstod/barnochunga/placeradebarnochunga/ensamkommandebarnochunga/sarskiltforordnadvardnadshavare.3442.html>
- Sveriges Kommuner och Landsting (SKL), Kommunens ansvar (2015), <http://skl.se/socialomsorgstod/barnochunga/placeradebarnochunga/ensamkommandebarnochunga/kommunensansvar.3425.html>
- Sveriges Kommuner och Landsting (SKL), Kommuners ansvar (2015), <http://skl.se/socialomsorgstod/barnochunga/placeradebarnochunga/ensamkommandebarnochunga/kommunensansvar.3425.html>
- Swärd Susann, Oklart uppdrag – Om rollen som god man för ensamkommande flyktingbarn, rapport (2010), Rädda Barnen, <http://resourcecentre.savethechildren.se/sites/default/files/documents/2992.pdf>
- Szulkin, R. och Jonsson O. J., 'Ethnic Segregation and Educational Outcomes in Swedish Comprehensive Schools', The Stockholm University Linnaeus Center for Integration Studies, Working paper 2007:2, http://www.su.se/polopoly_fs/1.55483.1321514485!/SULCISWP2007_2.PDF
- Temagruppen unga i arbetslivet, analysmodell för gruppen unga som varken arbetar eller studerar, <http://www.temaunga.se/uvas>
- Unicef, Barn i socialt utanförskap, <http://unicef.se/fakta/barn-i-socialt-utanforskap>
- von Hall, Gunilla, Sverige får FN-kritik för barnens situation, artikel, SvD (150204), <http://www.svd.se/sverige-far-fn-kritik-for-barnens-situation>

BILAGA

Stockholms Stadsmission har låtit undersökningsföretaget Ipsos genomföra en undersökning som belyser vad överförmyndarna i 51 kommuner i landets tre största storstadsområden anser om systemet med gode män och särskilt förordnade vårdnadshavare för ensamkommande barn.

Undersökningen är den första i sitt slag. Under vår/sommar 2015 genomförde Ipsos totalt 37 telefonintervjuer, vilket motsvarar svar från överförmyndare i omkring 70 procent av de totalt 51 kommunerna i Storstockholm, Storgöteborg och Stormalmö. (Vissa kommuner har samordnat sina överförmyndarverksamheter. Ett intervju svar kan därför omfatta flera kommuner.)

De intervjuade har lämnat sina svar under förutsättning att de inte ska kunna härledas till en viss kommun. Svaren nedan presenteras därför endast i procent.

Frågor:

1. Har din kommun tagit emot ensamkommande barn och unga under 2014?

Ja	Nej	Vet inte	Ej Svar			
95 procent	3 procent	3 procent	-			

2. Hur många gode män anlitas i kommunen just nu?

Inga	1-5	6-10	11-20	21-30	Fler än 30	
9 procent	14 procent	26 procent	11 procent	11 procent	29 procent	

3. Ungefär hur många ensamkommande barn och unga ansvarar de gode männen för i genomsnitt?

Inga	1	2	3	4 eller fler		
8 procent	19 procent	35 procent	23 procent	15 procent		

4. Har ni haft behov av att rekrytera fler gode män under 2014?

Ja	Nej	Vet inte	Ej svar			
71 procent	29 procent	-	-			

5. Har ni lyckats rekrytera tillräckligt många gode män under 2014?

Ja	Nej	Vet inte	Ej svar			
84 procent	16 procent	-	-			

6. Har det blivit lättare eller svårare att rekrytera gode män under de senaste tre åren?

Mycket lättare	Lättare	Varken lättare eller svårare	Svårare	Mycket svårare	Vet ej / ingen uppfattning	Ej Svar
3 procent	43 procent	31 procent	11 procent	3 procent	6 procent	3 procent

7. Arbetar de gode männen även som särskilt utsedda vårdnadshavare

Ofta	Ibland	Sällan	Aldrig	Vet inte/ingen uppfattning	Ej Svar	
23 procent	31 procent	37 procent	-	9 procent	-	

8. Bidrar detta till att det har blivit svårare att hitta gode män till de ensamkommande barn och unga som anländer till kommunen?

Ja	Nej	Vet inte	Ej svar			
32 procent	63 procent	5 procent	-			

9. Upplever du att de gode män och särskilt utsedda vårdnadshavare som verkar i kommunen har den kompetens som krävs för att klara sitt uppdrag när det gäller ensamkommande barn och unga?

Ja, i stor utsträckning	Ja, i viss utsträckning	Varken eller	Nej, i låg utsträckning	Nej, inte alls	Vet inte/ingen uppfattning	Ej Svar
71 procent	23 procent	-	-	-	6 procent	-

10. Erbjuder ni eller någon annan i kommunen de gode männen och de särskilt utsedda vårdnadshavarna återkommande kompetensutveckling om ensamkommande barn och ungas behov?

Ja, via överförmyndaren	Ja, via annan kommunal förvaltning	Ja, via frivillig- eller intresseorganisation	Ja, på annat sätt	Nej	Vet inte / känner ej till	Ej Svar
54 procent	20 procent	20 procent	17 procent	17 procent	3 procent	-

11. Har ni som tillsynsmyndighet för gode män och särskilt utsedda vårdnadshavare under 2014 behövt ingripa mot bristande arbete när det gäller ensamkommande barn och unga?

Ja	Nej	Vet inte	Ej svar			
29 procent	69 procent	3 procent	-			

12. Kan du i generella termer redogöra för vad bristerna bestod av och vad er tillsyn fick för resultat?

- Bristerna utgjordes av kommunikationsproblem, att redovisningskrav inte uppfyllts och att gode män upprepade gånger missat möten med myndigheter.
- I vissa fall resulterade detta i att den gode mannen entledigades från sitt uppdrag.

13. Hur tycker du att det nuvarande systemet för gode män och särskilt utsedda vårdnadshavare fungerar?

Mycket bra	Bra	Varken bra eller dåligt	Dåligt	Mycket dåligt	Vet inte	Ej Svar
5 procent	32 procent	32 procent	27 procent	-	3 procent	-

STOCKHOLMS STADSMISSION

© Stockholms Stadsmission
Textproduktion: Paues Åberg Communications
Referensgrupp: Inger Ekbohm, Marika Markovits,
Marika Hjelm Siegwald, Sandra Axell, Jonas Rydberg,
Live Stretmo, fil. dr. sociologi, Göteborgs universitet
Tryck: Taberg Media Group
Foto: Robin Benigh
Grafisk form: Josefin Janson